

શ્રી સંગીત ગીતામુદ્ર

અધ્યાય ૧ લો. ૧૭

Lib. No.

Aug. 1939



શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્રાચ નમઃ

શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્રાચ નમઃ

પ્રકાશક-પ્રેમીઆત્મા-સકરાદાસ પોચાભાઈ વાસણવાળા.

संस्कृत-विभाग

संस्कृत-विभाग

२११२२ १०३०३०

२०११ २०११२१

संस्कृत-विभाग

संस्कृत-विभाग

શ્રી કૃષ્ણચંદ્રાય નમઃ

શ્રી સંગીત ગીતામૃત

અધ્યાય ૧ લે.



અકાશક : પ્રેમીઆત્મા

સકરાદાસ પોચાભાઈ વાસણવાળા

ઠે. આરટોડીયા રોડ, રંગજનર-અમદાવાદ.

છાપવા છપાવવા સર્વનો હક્ક છે.

આવૃત્તિ પહેલી

સંવત ૧૯૬૫

પ્રત ૨૦૦૦

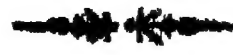
સને ૧૯૩૯

કીંમત ૦—૩—૦

ભિક્ષુની સમૃદ્ધિ

હરી ઓં, હરી ઓં, જય ગીતા માતા, ઓં જય ગીતા માતા.
આરતી પ્રેમે ઉતાર, (૨) જ્ઞાનતણી દાતા, ઓં જય ગીતા માતા.
તુજ સમરણ થકી પાપ સહુ નાસે ઓં,
પયપાન કરતાં તારે, (૨) સમિચ્છદાનંદ ભાસે. ઓં જય ગીતા.
અઢાર અંગ નિરખતાં, અક્ષર અવિકારી ઓં,
ઘટઘટ માંહી દરસે, (૨) અંસીધર ધારી. ઓં જય ગીતા.
અમૃત ધારા વરસે, સર્વે અંગોથી ઓં,
ચાની, ખ્યાની પીતા, (૨) અતિ ઉમંગેથી. ઓં જય ગીતા.
શ્રીજક રૂપ બતાવ્યો, પુરુષોત્તમ પ્યારો ઓં,
ક્ષર અક્ષરનો સ્વામી, (૨) સર્વેથી ન્યારો. ઓં જય ગીતા.
ઉપનિષદોથી અમૃત, શ્રી કૃષ્ણે કાઢી ઓં,
નરને પાન કરાવ્યું, (૨) હર્ષ પમાડી. ઓં જય ગીતા.
તુજને જાણે જેહ, પુરુષ રીતે ઓં,
કાળ કમોંથી છુટી, (૨) માયાને જીતે. ઓં જય ગીતા.
તુજ સ્વરૂપ જાણી, સમજી લે મનમાં ઓં,
રાગ દ્વેષથી છુટી, (૨) રમે અજ્ઞાનંદમાં. ઓં જય ગીતા.
આત્મસ્વરૂપે થાય, જાણી તુજ જ્ઞાન ઓં,
નિર્લેપ નિર્ગુણ થઈને (૨) પામે નિર્વાણ. ઓં જય ગીતા.
ગીતા પાઠ કરી, આરતી જે ગાયો ઓં,
સકરાદાસનો સ્વામી, (૨) હૃદય પ્રગટ થાયો. ઓં જય ગીતા.

પ્રસ્તાવના.



શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાશાસ્ત્રનો સંગીતમાં અનુવાદ લખનાર હું તે વળી કોણુ, અને માફ ગળું શું, અને મારી બુદ્ધિ ક્યાં, મારી મતી ક્યાં, ને ગીતા સ્વરૂપને જાણવાની મારી ગતી ક્યાં, તે કાંઈ પણ સમજાતું નથી. કેમકે ભગવદ્ગીતા સંગીતમાં લખાણી છે, તે વિષે મારા મનમાં ઘણી શંકાઓ રહી જાય છે.

ગીતાશાસ્ત્રની ટીકાઓ ઘણા વિદ્વાનોએ લખેલી છે. તે મોજુદ છે, તે બધી ગદ્યમાં છે, પણ સંગીતમાં (રાગ રાગણીમાં) ગીતા-શાસ્ત્ર મારા સાંભળવામાં આવ્યું નથી, તો ગીતાશાસ્ત્ર, સંગીતમાં, લખાય તો તે ઘણું ઉત્તમ ગણાય. કેમકે હાલના જમાનામાં રાગ-રાગણી ઉપર સર્વેનાં મન વિશેષ જોવાય છે. ને તેના ઉપર વિશેષ પ્રેમ થાય. હાલ સીનેમા નાટકોમાં ફરવાવાળા પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓનાં ધર્મશાસ્ત્રમાં મન જોવાય તો ઘણું સારું તેવા કારણોનો વિચાર કરતાં મને વિચાર સ્પુર્યો કે ઇશ્વરકૃપાથી આ મહત્ત્વ કાર્ય સફળ થાય તો ઘણું સારું, એવા વિચારો નિતનિત મારા અંતરાત્મામાંથી ઉદ્ભવતા હતા તેથી હું શ્રી કૃષ્ણ મહાપ્રભુ પાસે મન, કર્મ, વચનથી યાચના કરતો હતો. રાત્રી, દીવસ તેમાં ને તેમાં માફ ચિત્ત રમણ કરતું હતું, તેથી પરમાત્મા મહાપ્રભુ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો મારા અંતઃકર્ણમાં જ્વળી પ્રગટ થયો કે જે તારે ગીતાશાસ્ત્ર રાગરાગણીમાં લખવાની પૂર્ણ ઉત્કંઠા હોય તો તેનું મથન કરી પ્રયત્ન (અભ્યાસ)

કર તેથી તે કાર્ય સિદ્ધ થશે. તેથી તેજ કાર્ય આજે પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપાથી સિદ્ધ થયું છે અને છ અધ્યાય લખાઈ તૈયાર થઈ ગયા છે. હવે બાકીના તૈયાર ક્યારે થશે તે હરીષ્મ્જા. પ્રયત્ન ચાલુ છે.

ચોથો અધ્યાય છપાવવાની મારી ઇચ્છા થઈ હતી તો તે કાર્ય પ્રભુના લાડીલા પૂર્ણ પ્રેમી, સદ્ગૃહસ્થ, બ્રહ્મક્ષત્રી વજ્રેરામભાઈ ચતુર્ભુજભાઈની મદદથી સંવત ૧૯૯૪ ના મહા સુદ ૫ (વસંત પંચમી) ના દિવસે ચોથો અધ્યાય છપાવી બહાર પાડ્યો તેના આહ્વાન થનાર પ્રેમીજનોએ, સંગીત ગીતામૃત અધ્યાય પહેલાની માગણી કરવા લાગ્યા, તેથી તેને છપાવી બહાર પાડવાની મારી ઇચ્છા થઈ છે, તે છપાવી પૂર્ણ પ્રેમી આત્મસ્વરૂપોના હસ્તક્રમણમાં અર્પી કૃતાર્થ થાઉં છું.

સત્યરાયર જગતમાં સર્વ પ્રાણી માત્રને પૂર્ણ રીતે પરમાનંદ સુખ મેળવવાની ઇચ્છા હોય છે. તેને મેળવવા માટે હજારો તીર્થોમાં ફરી અનેક જાતના પ્રયત્નો કરે છે તો તે સુખો મેળવવા માટે બસ એકજ ગીતા શાસ્ત્રજ છે, અને સત્ રસ્તો બતાવનાર પણ તેજ છે. (સત્ રસ્તો બતાવે તે શાસ્ત્ર કહેવાય) માટે ખરો માર્ગ બતાવનાર સરલમાં સરલ બચહરણ બોમીયો, અને અનેક દુઃખથી છોડાવનાર, નિર્પક્ષપાત ને રપટ અને સુલભ રીતે પરમાનંદસુખની પ્રાપ્તિ કરાવનાર ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગીતાશાસ્ત્રજ છે. તો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને શ્રીમુખથી ગાએલી વાણી, અને અણુને સાંભળેલી તે વાણીનો સંગીતમાં અનુવાદ કરી, શ્રી સંગીત ગીતામૃતના નામથી છપાવી બહાર પાડું છું. તો પ્રેમી આત્મસ્વરૂપો તેના આહ્વાન બની પાઠન તથા

મનન કરી પરમાત્મા સ્વરૂપ તી પ્રાપ્તિ કરી લઈ મારા કાર્યને પુષ્ટિ
આપવા કૃપા કરશે.

શ્રી સંગીત ગીતામૃતનું જ્ઞાન સ્પષ્ટ રીતે અને મતમતાંતરોની
ખેંચતાણુ વગર નિર્પક્ષપાત અને સત્ય રસ્તો બતાવી, સત્સ્વરૂપની
પ્રાપ્તિ કરાવે તેવી રીતે વર્ણવામાં આવ્યું છે અને રાગરાગણીથી
ભરપૂર અને મનને આનંદ ઉપજાવી પરમાનંદ પ્રગટ કરી, આત્મ
નિત્ય છે, અચળ છે, અમર છે. અવિકારી, અલિંગ ને અવિનાશી
છે, તેવું સ્પષ્ટ જણાવે છે, તો આ પ્રથમ અધ્યાયમાં અર્જુનને
વિવાદ ઉત્પન્ન થાય છે, તે વખતે જેના સારથી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન
બન્યા છે, તેમને જે હાથ જોડી પૂર્ણ શોકની સાથે પાંડુપુત્ર અર્જુન
કહે છે કે હે પ્રભુ

મારો હાથ ઝડીને નટવર પાર ઉતારો,
મારું હૃદય બહુ અકળાય, આફત સહુ ટાળો.
નવ સુજે સંગ્રામની વાત, થાય ચિંતાય, થાય ચિંતાય,
કુળ વધ કરવામાં મન ધણું મુંઝાય. મારો૦
મને કરવું ન સુજે યુદ્ધ, મોહશોક થાય, મોહશોક થાય
ગુરુ પિતામહને કેમ કરી હણાય. મારો૦

यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ।

धार्तराष्ट्रारणे हन्युस्तन्मे क्षेमतरं भवेत् ॥૪૬॥

ત્યાં ભગવાને કહ્યું:—

વિવાદ તને ઉત્પન્ન થયો, શોક, મોહથી નર,
આત્મતત્ત્વ ઓળખી, સર્વે વિપત્તિ તર.
એમ કહી પ્રભુ તેના મનને શાન્તિ આપી, આત્મજ્ઞાનનો

ઉપદેશ કરે છે, તે કહેવામાં આવે છે, તેનું મનન કરી શાન્તિ મેળવવી તેજ મનુષ્યજન્મનું કર્તવ્ય ગણાય, માટે સંગીત ગીતામૃતના આહુક બની, તે જ્ઞાનનું ગ્રહણ કરી સ્વધર્મને દીપાવવો, એવી મારી પરમાત્મા પ્રત્યે નમ્ર યાચના છે તે સફળ નિવડે.

ૐ શાન્તિ = શાન્તિ = શાન્તિ.

પ્રમીઆત્મા,

શકરાદાસ પોત્યાભાઈ વાસણવાળા.

ગીતા ગરબો.

(પુનમ ચાંદની ખીલી છે, એ રાગ)

વાણી ત્રિફલ કરી સાંભળે અતિ સુખ થાય છે રે,
જેનું સંગીત ગીતામૃત એવું છે નામ.
તેને સાંભળવાથી જન્મ-મરણ દુઃખ જાય છે રે,
લક્ષ ચોરાસીમાં પડવું ન પડે લગાર.
ક્ષર, અક્ષર જાણતાં સ્વયં સ્વરૂપ જોળખાય છે રે,
કૃષ્ણ પ્રભુને મળતાં આનંદ વરતાય.

વાણી૦

સાખી

ગીતા જ્ઞાન સાગરતણો, સંગીતમાં લખીયો સાર,
ઉપનિષદોના રહસ્યનો, પૂર્ણ કર્યો વિસ્તાર;
જેથી કમયોગનો પાઠ બધો શિખાય છે રે,
પુરણ ભક્તિ જેથી પ્રાપ્ત પળમાં થઈ જાય.

વાણી૦

સાખી

નટવર કૃષ્ણચંદ્રની, વાણી વીલાસ ગણાય,
કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, સેવે સ્વાચ્છ સધાય.
ગાતાં, વાતાં મનન કરે બ્રાંતિ ટળી જાય છે રે,
બવસાગર તરી જતાં નિર્ભય બની જાય.

વાણી૦

સાખી

આત્મ ઉન્નતિયે જવા, ગીતામૃત ગ્રહો હાથ,
પૂર્ણ યોગ પ્રાપ્ત થશે, જડે જગતનો નાથ;
નિર્વેર: સર્વભૂતેષુ પાઠ સદા બજવાય છે રે,
જેથી દાવાનળ હૃદયનો બુઝાઈ જાય.

વાણી૦

સાખી

ત્રિતાપ હરણ કરે, તોડે માયા પાસ,
ગુણાતીતને જાણતાં, ટળે ગર્ભનો ત્રાસ;
નૈનં છિદન્તી સક્ષોણિ રૂપે ચે જતાં રે,
દ્વૈતાદ્વૈત ટળી જતાં અદ્વૈત સમજાય.

વાણી૦

સાખી

ધર્માત્મા બની જઈ, ગ્રહો ગીતાના ગુણ,
ચારે આશ્રમેતણું, છુટી જાયે રૂણ;
સાખ્ય અસાખ્ય જગતમાં, સાધવાનું રહે નહિ રે,
પ્રેમી આત્મા કહે પ્રીતે, નિર્ગુણ પદ પાય.

વાણી૦

સમર્પણ

હે યોગેશ્વર, હે:પરબ્રહ્મ, પુરુષોત્તમ, અંતર્યામી, અક્ષર-
ધીપતિ, જગજીવન, વિશ્વંભર, હે હનરો સ્વરૂપ-
વાળા, હનરો નેત્રોવાળા, સહસ્રાંશુકી
યુગોને ધારણ કરવાવાળા,
હે નાથ



હે શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુ
તમારી કૃપાથી, વાણીથી, મનથી
ઈન્દ્રિયોથી, બુદ્ધિથી અને ચિત્તથી જે
સંગીત ગીતામૃતનું પુસ્તક બન્યું તે, હે નારાયણ
આપને સમર્પણ કરું છું.

હી- પ્રેમીઆત્મા શકરાકાસ

ૐ

શાન્તી શાન્તી શાન્તી



શ્રી કૃષ્ણચંદ્રાય નમઃ

સ્વે સ્વે કર્મણ્ય ભિરતઃ સંસિદ્ધિ લભતે નરઃ ॥

પોતપોતાના કર્મમાં જે તત્પર હોય છે તે મનુષ્ય
સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.

શ્રી સંગીત ગીતામૃત

અધ્યાય ૧ લો

અર્જુન વિષાદયોગ

ૐ નમોજો આચા વેદ પ્રતિ પાચા ।

જય જય સ્વસં વેદ્યા આત્મરૂપા ॥

અર્થ—હે ઝંકાર ! હે આદિરૂપ જેમનું વેદોએ વર્ણન
કયું છે. એવા આપને નમસ્કાર હો, સ્વયં આપજ આપને
જાણવાવાળા હો, હે આત્મરૂપ આપનો જયજયકાર હો.

અહમેવ પરંબ્રહ્મ મયિ સર્વે પ્રકલ્પિતમ્ ।

જ્ઞાતં ચત્ક્રં પયા તસ્મૈ ગોપાલગુરુવે નમઃ ॥

અર્થ—હુંજ પરબ્રહ્મ છું, મહારામાં સર્વ કલ્પિત છે એવું જેમની કૃપાથી બાણ્યું તે ગોપાળ (નામના) ગુરુને નમસ્કાર છે.

एकोऽपि कृष्णस्यकृतः प्रणामो दशान्धमेधावभूये न तुल्यः ।

दशान्धमेधी पुनरिति जन्म कृष्ण प्रणमी न पुनर्मवाय ॥

અર્થ—એકવાર પણ કૃષ્ણને નમસ્કાર કર્યા હોય તે તે દશ અન્ધમેધ યજ્ઞની બરાબર છે પરંતુ દશ અન્ધમેધ-વાળાને ફરી જન્મ લેવો પડે છે અને શ્રી કૃષ્ણને નમસ્કાર કરનારને ફરી જન્મ લેવો પડતો નથી.

ગણપતિ સ્મરણ

(ભક્તિનો મારગ અતિ કઠિણ છે રે. ઓ-રામ)

પ્રથમ સમરીયે ગણપતિ દેવા રે, ગણપતિ દેવાજી,
હાંરે એવા ગુણુનિધિ ગુણુ ગણેશા રે, નિત પ્રેમથી કરીયે સેવા. પ્ર૦
નાભિ વિજય જેના હૃદય બ્રહ્મા રે, હૃદય બ્રહ્માજી,
કંઠે શ્રી મહા દેવા રે, નિત પ્રેમથી કરીએ સેવા. પ્ર૦
શુદ્ધ બુદ્ધ નારીનો સુંદીર સ્વામી રે, સુંદીર સ્વામીજી,
મૂશક વાહન પર એવા રે, નિત પ્રેમથી કરીયે સેવા. પ્ર૦

રિદ્ધિ, સિદ્ધિ દાતા દેવ દયાળુ રે, દેવ દયાળુજી,
આપે મુક્તિ મેવા રે, નિત પ્રેમથી કરીયે સેવા. પ્ર૦
સૃષ્ટિ કરતાં બ્રહ્માએ સમર્થો રે, બ્રહ્માએ સમર્થજી,
સો વર્ષ ધ્યાન ધરતા રે, નિત પ્રેમથી કરીયે સેવા. પ્ર૦
હળાહળ ઝેર પીતાં શીવ સમરતા રે, શીવ સમરતાજી,
ઝેર હઝમ કરે કેવા રે, નિત પ્રેમથી કરીએ સેવા. પ્ર૦
સમુદ્ર મથન કરતાં સુર વિષ્ણુ સમરે રે, સુર વિષ્ણુ સમરેજી,
અમર થયા સહુ દેવા રે, નિત પ્રેમથી કરીએ સેવા. પ્ર૦
સકરાદાસ સદા પ્રેમથી સમરો રે, પ્રેમથી સમરોજી,
કાળના પાસ કટે વારે રે, નિત પ્રેમથી કરીયે સેવા. પ્ર૦

સરસ્વતિ વંદન

વંદન કરીયે દેવી સરસ્વતિ, વાણી વધારી આપો શુભ મતિ,
ગુણ ગવાય ગીતા તણાય, પ્રેમે સદાય કરો કૃપાય.
આનંદે આનંદે આનંદે હરીગુણ ગાઉ પ્રેમે અતિ. વંદન૦

સાખી

વીણા પુસ્તક ધારીણી, ધર હું તારૂં જ્ઞાન,
શાન્તી થાય સરસ્વતિ, આપો અદ્વૈત જ્ઞાન,
જીભ્યાયે, જીભ્યાયે, જીભ્યાયે વસન્યો આપી શુભ મતી. વંદન૦

સાખી

તુમ ઇચ્છાથી ઇશ્વરી, મુગોવેદ મુખગાય,
દયા કરો સકરા પર, કાય' સદ્ગત સહુ થાય,
પ્રણામ, પ્રણામ, પ્રણામ પ્રિતે કર આઘ શક્તિ. વંદન૦

ગુરુ સ્તવન

નમું ચરણે શ્રી ગુરુ દેવા, નિતે પ્રિતે પ્રેમ ધરી કરે સેવા,
અભયદાન, આપે જ્ઞાન, તોડે માન, છૂટે ગુમાન,
પ્રેમથી, પ્રેમથી, પ્રેમથી જાણું *ત્રિદેવ જેવા. નમું૦

સાખી

કૃપા કરી ગુરુ તમે, આપ્યું અદ્વૈત જ્ઞાન,
મોહ, મુમત મુકાવીને કરાવ્યું અમૃત પાન,
પુરણ, પુરણ, પુરણ પીરસ્યા મુક્તાદળ મેવા. નમું૦

સાખી

જન્મ સદ્ગુણ મારો થયો, મળ્યા શ્રી ઋષિરાય,
કાંઈક વાચીક મનથી શકરાદાસ ગુણુ ગાય,
એક છે, એક છે, એક છે જીવ્યા હું ગુણુ ગાઉ કેવા. નમું૦

ગીતા મહત્વ

મરાઠી ચાલની સાખી

એક વખતે શંકરને પુછ્યું, પારવતીએ જ્યારે,
ગીતા મહત્વ સંભળાવે પ્યારા, શાન્તી વળે મનમાંરે,
વર્ણવે મહિમાય, કહું પરી પાય. વર્ણવે૦

હે દેવી, હે કલ્યાણી, ગીતાતત્વ કેરું મુખથી વર્ણુન નવ થાય,
ગાતાં, સુણતાં, પાન કરતાં ભક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય,
ભગમાં નવ ભરાય, સંસાર તરી જાય. ભગમાં૦

યોગ નિદ્રામાં વેદ પ્રગટ થયા, ભેદ હરીનો નવ પાય,
જનમૃત અવસ્થામાં ગીતા ગોવિંદે રચી, તેના તે ગુણ કયાં ગણાય,
કહે ત્રિપુરારી, સત્ય કહુ પ્યારી.

કહે૦

સાખી

ગીતા ગુણ ગાતાં સદા, શેષ સારદ હરખાય,
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ પ્રેમથી, ગુણ ગીતાના ગાય. ૧
માટે પૂર્ણ પ્રેમથી, ગીતા જ્ઞાન જે ગાય,
શંકર કહે સતિ સુણો, શ્રવણો શીવ થાય. ૨
મારા સ્વરૂપને પામતાં, પૂર્ણાનંદ રસ પાય,
અનેક બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન કરે, સતી જાણો સદાય. ૩
ગીતા ઉપદેશ શંકર કરી, ધરતા હરીનું ધ્યાન,
સતી ગીતામૃત તણું, પ્રેમે કરતાં પાન. ૪
માટે ગીતામૃત પ્રેમથી, ગાઓ નર ને નાર,
આત્મ સ્વરૂપને ઓળખી, તરી જાઓ સંસાર. ૬

મનહર

ગીતાનું કથન કરે વેદ સ્તબ્ધ બની જાય,
ગીતા કેરો પૂર્ણ પાર, કોણ પામી જાય છે. ૧
અપાર ગીતાના ગુણ કહેતાં ન આવે પાર,
પારાપાર તત્વ કેરો થાહ કયાં પમાય છે. ૨
સુર્ય વીના રજની ઉજળા કો બનાવી શકે,
મચ્છરની મુઠીમાં ગગન કયાં સમાય છે. ૩

પણ ગીતા અનુવાદ લખું છું ગુરુ કૃપાએ,
 પૂર્ણ પ્યારા કૃષ્ણ પ્રભુ અનુકુળ થાય છે. ૪
 પણ હું તો ભાગ્યહીણ અવિવેકી મનુષ્યથી,
 સંતોની કૃપા જ્યોતિએ ગીતામૃત ગવાય છે. ૫
 પારસમણી પરસતાં લોખંડ કંચન થાય,
 તેમ જીવનનો લાભ અમૃત ખની જાય છે. ૬
 કૃપા દરીની થાય ત્યાં મુગો પણ વાણી વહે,
 પાંગળો પર્વત ચઢે આશ્ચર્ય ગણાય છે. ૭
 અમૃત ધારાઓ છુટે હૃદયથી અનેકો તે,
 આપે ખોલે આપે બંકે આપે અમૃત પાય છે. ૮

આશાગોડી

ગાઓ ગીતાજ્ઞાન પ્રેમ થકી, ગાઓ ગીતાજ્ઞાન. પ્રેં
 પ્રગટ પુરૂષને મળવા માટે, કરો ગીતામૃત પાન. પ્રેં
 સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન ચતામાં મલી જાય વિશ્રામ. પ્રેં
 મહાસાગર સંસાર તરવા, મેળવો ગીતામૃત વહાણ. પ્રેં
 જાય, શોક ને વિદારી નાખી આપે પદ નિર્વાણ. પ્રેં
 ગીતાજ્ઞાન ગ્રહણ કરે તે, બને પરબ્રહ્મ સમાન. પ્રેં
 મનન કરે જો ગીતામૃત કેરું, મળશે નિર્ભય સ્થાન. પ્રેં
 ભાવ ભક્તિથી ગાઓ પ્રીતે, ટળે છે ચારે* ખાણ. પ્રેં

* જરાયુજ. અંડજ. સ્વેદજ. ઉલ્લસજ.

ઓળખાંથી. ઘડાખાંથી. પસીનાખાંથી. જમીનખાંથી.

શ્રી કૃષ્ણ, રવમુખ વાણી સાંભળે, યે જાય કલ્યાણ. પ્રે.
પ્રેમી આત્માનો પ્યારો રીઝે, પ્રેમે પુરૂષ પુરાણ. પ્રે.

સાખી

પ્રેમ કરીને સાંભળો, પ્રેમેથી શ્રોતાય,
સંગીત ગીતામૃત થકી, ગોવિંદ ગુણ ગવાય. ૧

સર્વાત્માને વીનવું, શાન્તી આપો નાથ,
વાણીને વધારજો, હેતે ઝાલી હાથ. ૨

પ્રેમી આત્માને પ્રેમથી, પીરસ્યો પૂર્ણાનંદ,
આપ સ્વરૂપને પામવા, આપે આનંદ કંદ. ૩

માયા સ્વરૂપ ભુલાવીને, સમગ્રબુધું આપસ્વરૂપ,
આપે આપને ઓળખ્યો, આપે વિશ્વના ભુપ. ૪

આપોઆપને ઓળખી, સમજ્યો માયા વિલાસ,
ગીતામૃત ગાતાં સદા, દલ્યા ત્રિગુણી ત્રાસ. ૫



જીવનનો લાભ નવ મેળવે, ધરે દૂધ પ્રધોય,
કૃષ્ણ સફળ સમજ્યા વીના વૈતરણીમાં તણાય.



કૃષ્ણ સફળ સમજ્યા થઈ પ્રગટે પારખવાન,
આરમ, અનાદમ અર્ણવો અને કૃષ્ણ સમાન.

શ્રી કૃષ્ણચંદ્રાય નમઃ



અધ્યાય ૧ દ્વિ.

ધૃતરાષ્ટ્ર ઉવાચ ।

ધર્મક્ષેત્રે કુરુક્ષેત્રે સમવેતા યુયુત્સવઃ ।

મામકા પાંડવાશ્ચૈવ કિમકુર્વત સંજય ॥૧॥

જ્યારે કુરુક્ષેત્રમાં દુર્યોધનાદિક ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્ર અને પાંડુપુત્ર યુધિષ્ઠિરાદિક પોતપોતાનું સૈન્ય લઈ યુદ્ધને વાસ્તે તૈયાર થયા ત્યારે હસ્તિનાપુરમાં ધૃતરાષ્ટ્ર સંજયને પૂછે છે કે-હો સંજય ! ધર્મસ્થળ^૧ કુરુક્ષેત્રમાં યુદ્ધની ઇચ્છાથી એકઠા થયેલા મારા પુત્ર અને પાંડુના પુત્ર ત્યાં શું કરે છે તે કહો ?

૧. કુરુક્ષેત્રને ધર્મક્ષેત્ર એટલા માટે કહે છે કે એ પ્રદેશમાં બુદ્ધિ પવિત્ર થાય છે એવી અલૌકિક હતી.

ધૃતરાષ્ટ્ર કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

ધર્મક્ષેત્ર એવું કુરક્ષેત્ર જે, રણભુમી કહેવાય,
યુદ્ધ કરવાની ઇચ્છાથી મલીયા, દૌરવ પાંડવ યોદ્ધાય.
કરતા કાર્ય શું, કહે સંજય તું. કરતાં

ગજલ

ધર્મક્ષેત્રની માંહી, ધર્મયુદ્ધ કરવાને,
મળ્યા પાંડવ અને દૌરવ, અભયના પાદ ભણવાને;
સ્વતાંત્ર રાજ લેવાને, પુરા સ્વાસઠી બનવાને,
કયું શું, શું એ પુત્રોએ, પુરણ ઇચ્છાઓ ધરવાને.

સાખી

પુત્ર પ્રેમથી પુછતો, મોહીત બનીને રાય,
સંજય કે' સર્વે વૃત્તાંત, રણમાંહી શું થાય. ૧
ભાષ ભાષ્યો યુદ્ધ કરે, લઢી લઢી મરી જાય,
કુટુંબ કલહ પુરણ થયો, વિજય કાંતો થાય. ૨
કહ્યું ન માન્યું કૃષ્ણનું, પુત્રોએ સભા મોજાર,
મુજ અંધે ઝોળખ્યા નહિ, હૃદયમાં દીનદયાળ. ૩
અપમાન કયું કૃષ્ણનું, સભામાં વારંવાર,
ભુખ્યા તરસ્યા કાઢીયા, કયો નહિ સત્કાર. ૪
હરી વિમુખ પુત્ર થયા, સમળ્યા ન સારઅસાર,
વેર બાંધ્યું વિઠ્ઠલ થકી, એવા બન્યા ગુમાર. ૫
પકવાન જમ્યા નહિ પુત્રનાં, પોતે શ્રી મોરાર,
ભાણ વિદુરતણી, જમીયા દીનદયાળ. ૬

એવા હરી નવ ઝોળખ્યા, અભાગીયા અપાર,
કહે સંજય તેમાં સહુ, કેવો કાદશે સાર. ૭

સંજય ઉવાચ ।

દૃષ્ટા તુ પાંડવાનીકં વ્યૂઠં દુર્યોધનસ્તદા ।
આચાર્યસુપસંગમ્ય રાજા વચનમબ્રવીત્ ॥૨॥

એ પ્રકારનાં ધૃતરાષ્ટ્રનાં વચન સાંભળીને સંજય કહે
છે કે, હે રાજન! દુર્યોધન વ્યૂહરચનાયુક્ત પાંડવોનું સૈન્ય
જોધને દ્રોણાચાર્યની પાસે જઈ એમ કહેવા લાગ્યો.

સંજય કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

વ્યૂહરચના ગોઠવેલી જોધ, પાંડુ પુત્રોની ત્યારે,
દુર્યોધન દ્રોણગુરુ પાસે જઈ, પ્રેમે પુછતો ત્યારે.
તે કહું કથાય, સાંભળજ્યો રાય. તેં

ક્ષત્રીકલંક

રણ સંગ્રામની કથાય, સાંભળ રાય પ્રેમ કરી રે,
પાંડવ સૈન્ય પુરણ ગોઠવાય.....સાંભળ૦
મહા પ્રલયનો આવ્યો જેમ કાળ.....સાંભળ૦
મુખ પહેળું કરી બેઠો વિકરાળ.....સાંભળ૦
જાણે ચાંદ લોકને ગળા વનય.....સાંભળ૦
એવા યોદ્ધાઓ જળરા જણાય.....સાંભળ૦

કરે પાંડવનું દળ ખગલજાટ.....સાંભળ૦
 કુદેરણુ ભુમીમાં મેલી ઉગાટ.....સાંભળ૦
 પૂર્ણ બનીયું છે સૈન્ય તૈયાર.....સાંભળ૦
 તેને કોઈ નથી રોકી સકનાર.....સાંભળ૦
 કરે કાળકુટ ઝેર ઉછરાટ.....સાંભળ૦
 જાણે કરી નાખશે ખારો પાટ.....સાંભળ૦
 વડવાનલ અગ્નિ પ્રગટ થાય.....સાંભળ૦
 જાણે મહાસાગરને પી જાય.....સાંભળ૦
 એવું ભયંકર સૈન્ય દેખાય.....સાંભળ૦
 નાના પ્રકારનાં ઝૂહ ગોઠવાય.....સાંભળ૦
 દેખી દેખી કાયર ભાગી જાય.....સાંભળ૦
 ભયંકર રણભુમી જણાય.....સાંભળ૦

સાખી

સૈન્ય સર્વે જોઈને પાંડવકેર રાય,
 દુર્યોધન દ્રોણને કહે, પ્રેમે લાગી પાય.

પश्यैतां पांडुपुत्राणामाचार्यमहतीं चमूम् ।

व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥३॥

હે આચાર્ય ! બુદ્ધિમાન અને તમારો શિષ્ય દ્રુપદનો
 પુત્ર ધૃષ્ટદ્યુમ્ન જોણે યથાયોગ્ય સ્થાનોપર વ્યૂહરચનામાં
 ગોઠવેલી પાંડુપુત્રોની સર્વોત્તમ સેના જુવો.

દુર્યોધન કહે —

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલતી સાખી

હે આચાર્ય, હે ગુરુ પ્યારા, શીખ્ય તમારો કહેવાય,
ધૃષ્ટદ્યુમ્ને વ્યૂહ રચના રચી છે, ઘણી મોટી જણાય.
પાંડવ સૈન્ય જુઓ, ભય સર્વ ખુઓ.

પાંડવ

(બાપા કેરા સમ છે મુને, એ રામ.)

દ્રોણાચાર્ય ગુરુ મારા, પૂર્ણ પ્રેમ સંભાળો રે,
પાંડુપુત્રનું સૈન્ય જોઈને, જીવ ગભરાય મારો રે. દ્રો
મહા પ્રલયજળના જેવા, ઊછળે મહા બળીયા રે,
જીવમ કરે છે પૂર્ણ તે તો, યુદ્ધે સર્વે મળીયા રે. દ્રો
દ્રુપદપુત્ર ધૃષ્ટદ્યુમ્ન હસ્તે, સૈન્ય ગોઠવાયું સાં રે,
ચમત્કારી એ રચનાથી, મન મુંઝાયે માં રે. દ્રો
હાલતા ચાલતા વીર રતનોથી મહાસાગર ઉભરાયો રે,
ધૃષ્ટદ્યુમ્ને પૂર્ણ વિદ્યાનો, ભંડાર વિસ્તાર્યો રે. દ્રો
પાંડવ સૈન્યના સામું જુઓ, કેવી દીસે ચતુરાઈ રે,
અનેક જાતની જાળ ગુંથી છે, વ્યૂહ રચનાની માંહી રે. દ્રો

સાખી

મહા યોદ્ધા બળીયા બહુ થઈ ગયા તૈયાર,
ગર્જનાઓ તે તો કરે, શુરાના સરદાર. ૧

अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जुनसमायुधि ।

युयुधानो विराटश्च द्रुपदश्च महारथः ॥४॥

આ સૈન્યમાં યુદ્ધ કરવામાં ભીમ અને અર્જુનના સમાન
મોટા ધનુષધારી સાત્યકિ, વિરાટ અને મહારથી દ્રુપદ છે.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

મોટાં મોટાં ધનુષ્ય ગ્રહીને, યુદ્ધ કરવાને ઉભા,
ભીમ, અર્જુન, પરાક્રમી, યુધધાન, શુરા વૈરાટરાય સુખા.
જોડી જગમાં ન મળે, કાળ સંગે લહે. જોડી૦

ગીતી

દાથે રાજ્ય લેઈ, ઉભા સર્વે યુદ્ધ કરવાને,
ક્ષત્રી ધર્મથી પૂર્ણ, વિજય વરમાળા કંઈ ધરવાને.

સાખી

યોગ્યતાથી ઉભા રહ્યા, ધરી ધરીને રોષ,
દેખી કાયર નરતણા, ઉડી જાએ હોંસ. ૧

ધૃષ્ટકેતુશ્ચેકિતાનઃ કાશિરાજશ્ચ વીર્યવાન્ ।
પુરુજિત્કુંતિમોજશ્ચ શૈભ્યશ્ચ નરપુંગવઃ ॥૫॥
યુધામન્યુશ્ચ વિક્રાંત ઉત્તમૌજાશ્ચવીર્યવાન્ ।
સૌભદ્રો દ્રૌપદેયાશ્ચ સર્વ એવ મહારથાઃ ॥૬॥

ધૃષ્ટકેતુ, ચેકિતાન, બળવાન કાશીરાજ તથા પુરુષોત્તમ,
કુન્તિભોજ અને નરોમાં શ્રેષ્ઠ એવો શૈભ્ય રાજા છે. વળી

પરાક્રમી યુધામન્યુ, અતિ બળવાન ઉત્તમોજ, અભિમાન્યુ
દ્રૌપદીના પાંચે મહારથી પુત્રો છે.

ન કહે— સંગીતાર્થ

સાખી

અગણીત યોદ્ધાઓ જુઓ, વીર તણા તે વીર,
એકત્ર થયા છે સહુ મહા બળીયા રણધીર. ૧

ગજલ

રણ સંગ્રામમાં મળીયા, સર્વે યુદ્ધ કરવાને,
મોટા મોટા મહા બળીયા, વિજયના ડંઠા દેવાને,
ધ્રુજવે ધરા રણધીર, સકળ બળીયા વીર રત્નો,
મહા કાળતણા કાળ, શુરા મળ્યા યુદ્ધ કરવાને. રણ૦
ધૂષ્ટકેતુ, ચેકીતાન, બળવાન કાર્શીનો રાજ,
જેની હાકે ધરા ધ્રુજે, ઉભા છે યુદ્ધ કરવાને. રણ૦
નરોમાં મહા બળી શ્રેષ્ઠ, કુન્તીભોજ, પુરજીત,
સજી ઉભા છે સૈનરાય, સકળ યુદ્ધ કરવાને. રણ૦
અહાહા પ્રાક્રમી પુરા, કહેવાયે યુધામન્યુ,
અતી બળવાન, ઉત્તમોજ, શુરા મળ્યા યુદ્ધ કરવાને. રણ૦
પારથ પુત્ર અભિમન્યુ, મહા બળીયો તે કહેવાય,
દ્રુપદ સુતાતણા પુત્રો, સજી ઉભા યુદ્ધ કરવાને. રણ૦

સાખી

અગણીત વીર ભેગા થયા, રણજુમી મોજર,
પ્રાણ અર્પવા કારણે, ઉભા શુરા સરદાર;

ધરાને ધ્રુમવતા, પાય પછાડતા જાય,
ગગન ગમવતા મહારથી, પાંડવના ગણાય.

અસ્માકં તુ વિશિષ્ટાયેતાન્નિબોધદ્વિજોત્તમ ।

નાયકા મમ સૈન્યસ્ય સંજ્ઞાર્થંતાન્બ્રવીમિ તે ॥૭૥॥

भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः ।

अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥८॥

હે દ્વિજોત્તમ ! મારા સૈન્યના જે જે શ્રેષ્ઠ સેનાપતિ છે તેમનાં નામ આપને જાણવા માટે કહું છું. મારા સૈન્યમાંના એક આપ અને ભીષ્મ, મુખ્ય છે. ઠણ્ઠું, સંઘ્રામને જીતે એવા કૃપાચાર્ય, અશ્વત્થામા, વિકર્ણ અને સૌમદત્તિ ભૂરિશ્રવા છે.

દુર્યોધન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલતી સાખી

આપણી સૈન્યનાં નામ સાંભળો, કહું ગુરૂ વિસ્તારી,
મારા માટે સહુ આવી ઉભા, સ્ત્રી પુત્રોને વિસારી,
કરે સ્વધર્મ સેવા, ચડ્યા યુધ્ધે પ્રાણ દેવા. કરે.

મનહર

આપણા યોદ્ધાઓ જે જે રણમાંથી આવી ઉભા,
તેમાંથી, મહારથી કરાં, નામ કહેવાય છે...૧

મારા સૈન્યમાંહી એક, ગુરુ આપ દીશો મુખ્ય,
 ગંગાપુત્ર બીજમ બ્રહ્મચારી ને ગણાય છે...૨
 શત્રુએને ચીરી નાખે, શાક્ષાત્ સિંહ સમા છે,
 પરાક્રમી કર્ણરાય, કપરા, જણાય છે...૩
 કૃપાચાર્ય, કૃપિત્રંધુ, કાળના તે કાળ જેવા,
 વિશ્વનો સંહાર કરે, શીવ સમ દેખાય છે...૪
 રણ યુધ્ધ કાર્ય માટે, ખસ એટલા છે બહુ,
 વિકર્ણ વીર જેવા, બીજા તે ઘણાય છે...૫
 આપ પુત્ર અશ્વસ્થામા, બહાદુર બન્યો ક્રેવો,
 કાળની તો બીક નહી, અમર ગણાય છે...૬
 તેવા વીરો મારા માટે પ્રાણ અર્પવાને આવ્યા,
 ક્ષત્રીઓ શુરા સૌ ગર્જનાઓ કરી ગાય છે...૭
 મારો, મારો કાપો, કાપો, કે'ર વરતાઓ પુરો,
 એવું, એવું, બોલી, બોલી, આનંદે હરખાય છે...૮

સાખી

આનંદ કરતા સૌ વીરો, ગર્જના કરે અપાર,
 મારવું મરવું જાણતા, બીજા નહિ ઉદ્ધાર...૯

અન્યે ચ બહવઃ શૂરામદર્થે ત્યક્તજીવિતાઃ ।

નાનાશસ્ત્રપ્રહરણાઃ સર્વે યુદ્ધવિશારદાઃ ॥૧॥

એ વિના બીજા શૂરવીરો મારે વાસ્તે જીવને ત્યાગે
 એવા છે અને નાના પ્રકારનાં શસ્ત્રોથી પ્રહાર કરનાર સર્વ
 યુદ્ધમાં બહુ ચતુર છે.

દુર્યોધન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

એ સીવાય ઘણા વીરો મારે મારે, સજી તૈયાર થયા છે,
હથીયારો કર મધ્યે ગ્રહીને, પુરણ કુસંગ બન્યા છે,
પ્રાણની નહિ પરવા, ઉમા સા મરવા. પ્રાણ●

ગજલ

હમારા પક્ષમાં રહીને, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે,
હસ્ત હથીયારો ગ્રહીને, હમારૂં બહુ સુધાર્યું છે.
જેના બગથી ધરા ડુળે, દીગપાળ ડોલવા લાગે,
એવા એવા વીર રત્નોએ, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે.
શસ્ત્ર વિદ્યામાં છે પુરા, અસ્ત્ર વિદ્યા, ન, અધુરા,
એવા સંગ્રામમાં શુરા, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે.
જગતમાં તે બરાબરી, કોણુ યોધાઓ મળનારા,
પૂર્ણરાજ ભકત બનવાને, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે.
પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ કેરૂં, પતિચિત્તવનમાં મન લાગે,
તેમ તે મારા વિજયમાં, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે.
સ્વામીભક્તિ ગણી સાચી, એકા છે પ્રાણ અર્પવા,
યુદ્ધમાં, આહુતી દેવા, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે.
એવા એવા વીર યોદ્ધાઓ, આવ્યા છે આપણા પક્ષે,
રાજ, વૈભવ, પડ્યા મેલી, હમારૂં શ્રેય સ્વીકાર્યું છે.

સાખી

મરવાથી ડરતા નથી, વિજયમાં છે ખ્યાન,
મારવું મરવું જાણતા, બીજું નથી જાન,

પરાક્રમી એટલા બધા, ગણના કદી ન થાય,
યુધ્ધ કળામાં કુશળ, સર્વે યોધા ગણાય.

અપર્યાપ્તં તદસ્માકં બલં ભીષ્માભિરક્ષિતમ્ ।

પર્યાપ્તં ત્વિદમેતેષાં બલં ભીમાભિરક્ષિતમ્ ॥૧૦॥

મારું સૈન્ય ભીષ્મથી સચવાય છે તેથી અસમર્થ છે,
અને તેમનું સૈન્ય ભીમથી સચવાયું છે તેથી બળિષ્ઠ છે;
કારણ કે ભીષ્મ ઉભય પક્ષવાળા છે.

દુર્યોધન કહે— સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

ભીષ્મ પીતાથી રક્ષાયેલી, અગણીત સૈન્ય ગણાય,
ભીમ બાધથી રક્ષિત યોધા, ઘણા થોડા જણાય.
કહો ગુરુરાય, વિજય કોનો થાય,

કહોં

(બાપા કરા સમ છે મુને એ રાગ.)

ક્ષત્રીયોમાં શ્રેષ્ઠ તે તો શુરા સહુ કહેવાયરે,
ભીષ્મ પીતાથી રક્ષાયેલા, બહુ બળીયા ગણાયરે.

ક્ષત્રીં

સર્વે સૈન્ય વ્યૂહ રચનાથી, ગોઠવાઈ છે સારીરે,
ભીષ્મપીતા છે મહારથી પોતે, જીત થાય હમારીરે.

ક્ષત્રીં

રણુ સંગ્રામ તરી જવાને, દુસ્તર નવ દેખાયરે,
પ્રલય કાળના અગ્નિ જેવા, યોધાઓ જણાયરે.

ક્ષત્રીં

મહાબાયુની સહાય મળતાં, બાકી શું ગણાયરે,
સ્થાય શુર, પિતાની મળી છે, નિરબય હું સહાયરે.

ક્ષત્રીં

આપણા દળ આગળ પાંડવ દળ પુરુષ જણાયરે,
 ભીમસેનથી, રક્ષાયેલું, જય ક્યાંથી થાયરે. ક્ષત્રી૦
 નાદાન, એવા ભીમ મહી, સૈન્ય નવ સચવાયરે,
 રણુ સંગ્રામ જળરે શુર, પાંડવથી નવ તરાયરે. ક્ષત્રી૦
 સૈન્ય સમળું જોઇ આપણું, આનંદ મુજને થાયરે,
 તમ સરખા મહારથીને, સરવે છે શોભાયરે, ક્ષત્રી૦
 જીત આપણી છે સર્વેથી, પુરણુ રીતે જણાયરે,
 આપણું દળ પ્રબળ છે, પાંડવની હાર થાયરે. ક્ષત્રી૦

સાખી

પાંડવ તો હારી જશે, આપણો વિજય થાય,
 સૈન્ય આપણું નિરખતાં, ટળી ગઇ ચિંતાય.

अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः ।

भीष्ममेवाभिरक्षंतु भवन्तः सर्व एव हि ॥११॥

માટે તમે સર્વ નાકાના ઉપર યથાયોગ્ય ભાગોમાં
 ગોઠવાઈને ઉભા રહી નિશ્ચય દરીને ભીષ્મનું જ રક્ષણ કરો.

દુર્યોધન કહે— સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

પોત પોતાની જગ્યાએ ઉભા રહી, કરો પીતામહનું રક્ષણ,
 ચોતરફથી સંભાળ રાખીને, સાચ કરો કાણુ કાણુ,
 જબુમો રણ મધ્યે, શુરા ચઢી યુધ્ધે, જ૦

ગીતી

આજા પીતામહ પાળી, આધાર સર્વેનો તેમના પર રાખી,
સૈન્યના સનમુખ રહી, રણમાંહી, શુરાતન ત્યાં દાખી.

સાખી

દેખરેખ ગુરુ રાખજો, કટક તણી કૃપાળ,
ભીષ્મ પીતામહ ઉપરે, સધજો છે આધાર.

तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामह ।

सिंहनादं विनयोच्चै शंखंदध्मौप्रतापवान् ॥१२॥

એવું સાંભળીને મોટા પ્રતાપી, કૌરવમાં વૃદ્ધ ભીષ્મે,
દુર્યોધનને હર્ષ ઉત્પન્ન કરતે કરતે ઉચે સ્વરે સિંહનાદ જેવી
ગર્જના કરી શંખ વગાડયો.

સંજય કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

દુર્યોધનનું હીત વિચારી, હૃદયમાં હર્ષ ધરતા,
કુળ કુળના વૃષ્ણ પીતામહ, પ્રચંડ શંખનાદ કરતા.
સિંહ સમ ગર્જે, ગગન મંડળ ધ્રુજે.

સોરઠો

વચન સાંભળી વૃદ્ધ, સંતોષ મનમાં ધરી,
દુર્યોધનનું દુઃખ, પળમાંહી લેતા હરી. ૧
કરતા સિંહનાદ, આકાશ અવતી ગજવતા,
મહામંડળ ફટી જાય, જાણે પડશે ભૂમી મહી. ૨

વીરવૃત્તિને ઉશ્કેરવા, શંખ હીધો કરમાં ધરી,
 કરતા શંખ શબ્દ, રણભૂમી માંહો વળી. ૩
 પ્રતિધ્વનિ પોંચીયો, ત્રણ લોકની માંહી,
 દેવ, નાગ, ગભરાય, કાયર ખુદ્ધિ ભમી ગઇ. ૪
 સાગર કેરાં નીર, ઉછળવા બહુ લાગીયાં,
 ડોલવા લાગ્યા દિગપાળ, પર્વત શીખર ટુટીયાં. ૫
 ભીષ્મનાદ વીકરાળ, શુરવીરોને ગભરાવીયા,
 વાગ્યાં રણશિંગ ભેર, કૈરવ હર્ષ પામીયા. ૬

સાખી

હર્ષ સરવે પામીયા, કરતા જયજયકાર,
 વિજયને સંભાળતા, કર્તા હર્તા કીરતાર. ૧
 જય પરાજય હરી હાથમાં, નર ન્તણે નહિ મર્મ,
 ફળ પ્રદાતા પ્રભુ સદા, માનવ કરે ન્તે કર્મ. ૨
 હારજીતની હોડ તે, હરી હાથ ગણાય,
 ન્યાધને ઉગારતો, અન્યાધનો લય થાય. ૩
 સત્ય ધર્મમાં રહી, કરે સત્ અનુષ્ઠાન,
 હજારો હાથવાળો સદા, રીઝે શ્રી ભગવાન. ૪

તતઃ શંખાશ્ચ ભેર્યશ્ચ પણવાનકગોમુખાઃ ।

સહસૈવાભ્યહન્યંત સ શબ્દસ્તુમુલોઽભવત્ ॥૧૩॥

ત્યારે શંખ, ભેરી, તાસાં, નગારાં અને રણસીંગાં
 એકજ સમયે વાગવા માંડ્યા તેથી શબ્દ મહાન મિશ્રિત થયો.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

ભીષ્મપિતાના શંખનાદથી, સર્વે યોદ્ધા ખળભળીયા,
સૌ, સૌના શંખો કર મહીને, પ્રચંડ નાદો કરીયા.

ભયંકર ધ્વની થાય, કાયર ગભરાય.

ભયંકર.

ગીતી

તરત તેની સાથે, ભુગળ, ભેર, નગારાના નાદ થાય,
રણુશિંગા બહુ વાગ્યાં, મારો મારો સૌ મુખથી સંભળાય.

(આવ્યા છે ગોકુળ તારવા, એ રાગ)

ભયંકર નાદો થાય છે, રણુમાંહી, ભયંકર નાદો થાય છે-૨.
કાયરનાં ચિત્ત ચીરાય છે, રણુમાંહી ભયંકર નાદો થાય છે-૨.
પૃથ્વી ઉપર જેમ પ્રલય આવીયો, એવો ભૂડો ભાસ જણાય છે-૨.
નોખત, ભેર, શંખ, ઝાંઝ બહુ વાગે, અવાજ આકાશ અથડાય છે-૨.
શુરવીરો સહુ બહુ આનંદે કુદતા, બાહુબળ, બતાવતા જાય છે-૨.
મારો, મારો કહે, મરત બની પોતે, જયજયના નાદ ઉચરાય છે-૨.
છેદ, યમ, કુખેર, ભયભીત થઈ ગયા, અભાગીયાના જીવ જાય છે-૨.
મોટા, મોટા, સામદને કંપારીયો છૂટી, ભલભલાના દાંત બંધાય છે-૨.
પ્રચંડ ધ્વની સુણી પ્રહલદેવ સુદ્ધાં, આકુળબાકુળ બની જાય છે-૨.
મહાપ્રલયનો સમય આવી આજ પોંચીયો, તેવું જણી ગભરાય છે-૨.

સાખી

ધરતીકંપ જાણે થયો, પૃથ્વી ચીરાઈ જાય,

યોદ્ધા લોક ખળભળ્યું, હવે વલે શી થાય. ૧

ભુમંડળના માનવી, કરતા નાસાનાસ,

ભયંકર નાદો સાંભળી, ઉપજ્યો છે બહુ ત્રાસ. ૨

તતઃ શ્વેતૈર્હયૈર્યુક્તે મહતિ સ્યન્દને સ્થિતૌ ।

માધવાઃપાંડવાશ્ચૈવ દિવ્યૌ શંખૌ પ્રદધ્મતુઃ ॥૧૪॥

પાંચજન્યં હૃષીકેશો દેવદત્તં ધનંજય ।

પૌંડ્રં દધ્મૌ મહાશંખં ભીમકર્મા વૃકોદરઃ ॥૧૫॥

અનંતવિજયં રાજા કુતીપુત્રો યુધિષ્ઠિરઃ ।

નકુલઃ સહદેવશ્ચ સુઘોષ-મણિપુષ્પકૌ ॥૧૬॥

પછી જેને શ્વેત ઘોડા જોડ્યા છે એવા શ્રેષ્ઠ રથમાં
જોડેલા શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન દિવ્ય શંખોથી નાદ કરવા લાગ્યા.
શ્રીકૃષ્ણે, પાંચજન્ય તથા અર્જુને દેવદત્ત અને ભયંકર કામ
કરવાવાળા ભીમે પૌંડ્ર નામના શંખ વગાડવા માંડ્યા.
કુન્તિના પુત્રે યુધિષ્ઠિરે અનંતવિજય નામનો શંખ અને
નકુળ તથા સહદેવે સુઘોષ અને મણિપુષ્પ નામના શંખ
વગાડવા માંડ્યા.

સંજય કહે—હે ધૃતરાષ્ટ્ર, હવે પાંડવ સૈન્યમાં શું થાય છે તે
સંભળો.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

શ્વેત ઘોડા રથમાં જોડ્યા છે, શોભા વર્ણવી નવ જાય,
નર અને નારાયણ તેમાં જોડા છે, મહા સમર્થ ગણાય.
શંખ લેતા હરી, વગાડવાને વળી,

શંખ.

ગજલ

બન્યા પ્રભુ પાર્થના સારથી, ધર્મ રક્ષણ કરવાને,
અવિકારી નિસઃસ્વરથી, ભક્તોનાં દુઃખ હરવાને. બન્યા.
પ્રગટ પુરુષોત્તમ સ્વામી, ધનુર્ધરનો રથ હાકે,
રેવંતની રેણુ કર ધરતા, ધર્મ રક્ષણ કરવાને. બન્યા.
પીળાં પીતાંબર પહેર્યાં, ઝરકસી જામે પહેર્યો છે,
શંખ મુખ આગળ ધરતા, ધર્મરક્ષણ કરવાને. બન્યા.
કાને કુંડળ શોભે છે, ગળામાં મોતીની માળા,
હયને હાક હરી દેતા, ધર્મ રક્ષણ કરવાને. બન્યા.
બાજુબંધ શોભે છે હાથે, માથે મુકુટ ધરીયો છે,
રણભૂમીને નિરખતા, ધર્મ રક્ષણ કરવાને. બન્યા.
દયાળુ દાસપણું કરતા, પૂર્ણાહુતી પ્રેમની કરવા,
શુરાઓના માન-મદ હરતા, ધર્મ રક્ષણ કરવાને. બન્યા.
પુરા પ્રેમી આત્માના પ્યારા, પ્રભુ પ્રેમે રથને હાંકે,
શુભ અશુભ નવ ગણતા, ધર્મ રક્ષણ કરવાને. બન્યા.

સાખી

અર્જુનના સાર્યો બન્યા, તજ સહુ અભિમાન,
સાર અસાર જોતા નથી, પોતે શ્રી ભગવાન. ૧
ભવતરણ દુઃખહરણ, ભક્તોની કરવા સાથ,
દુષ્ટોને સંહારવા, હય હાકતા મદુરાય. ૨

(પ્રેમી પુણ્યનંદને મળવા, એ રાગ.)

નરના સખા નારાયણ પ્યારા, બનીયા સારથી પ્રભુ પોતે
બુદ્ધ ભક્તોનાં દુઃખ હરવા, બનીયા સારથી પ્રભુ પોતે. નરના.

પ્રેમ કરી ચાર અશ્વ કેરી, લગામ ઝાલી હરી હાથ,
 એક કર થકી ચાપુક મારી, હયને હાકતા નાથ. નરના.
 અશ્વો રથને ઉમંગે ખેંચે, રણજણ રણજણ વાગે,
 હણહણાટ હય કરતા ચાલે, શોભા સુંદર લાગે. નરના.
 નર-નારાયણ રથમાં ખીરાજે, ભકતોનાં મન હરતા,
 પ્રેમીજનો પર પ્રેમ કરીને, સુદર ભય દુર કરતા. નરના.
 સરવેશ્વર તે સારથી બનીયા, મા'જી મુકી યદુરાય,
 હનુમાન ધ્વજ પર ખીરાજ્યા, પળ પળ કરવા સાજ્ય, નરના.
 પ્રેમી ભક્ત પર પ્રેમ કરીને, પ્રેમે હાકે પ્રભુ રથ,
 પ્રેમી આત્માનો ખારો પોતે, પૂર્ણાનંદ સમરથ. નરના.

મરાઠી ચાલની સાખી.

હયને હાકતા, ચાપુક મારતા, શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુ તે વારે,
 પાંચજન્ય નામનો શંખ વગાડ્યો, લીલાથી તત્કારે.
 મહા નાદ કર્યો, સર્વનો મદ હર્યો. મહા.
 અબ્જુને દેવદત્ત નામનો શંખ, રાષ ધરી વગાડ્યો ત્યારે,
 મહા ભયંકર, પુદ્રક નામનો, બીમે વગાડ્યો શંખ ભારે.
 ઘોર શબ્દ થાય, કાયર ભાગી જાય, ઘોર.
 યુધિષ્ઠીર, અજીત વિજય નામનો, શંખ વગાડ્યો જ્યારે,
 સુધોષ, મનીપુષ્પક, શંખો વગાડ્યા, નિકુળ સહદેવે ત્યારે.
 શબ્દો કઠીણ કરે, ભય નવ ધરે. શબ્દો

સાખી

એવી ગર્જનાઓ થતાં, ભયભીત થયા સહુ લોક,
 કાયર તો, ભાગી ગયા, મુકી મુકીને પોક. ૧

કાશ્યશ્ચ પરમેષ્વાસઃ શિખંડી ચ મહારથઃ ।
 ધૃષ્ટદ્યુમ્નો વિરાટશ્ચ સાત્યકિશ્રાપરાજિતઃ ॥૧૭॥
 દ્રુપદો દ્રૌપદેયાશ્ચ સર્વશઃ પૃથિવીપતે ।
 સૌભદ્રશ્ચમહાબાહુઃશંખાન્દધ્મુઃપૃથક્પૃથક્ ॥૧૮॥
 સ ધોષો ધાર્તરાષ્ટ્રાણાં હૃદયાનિવ્યદારયત્ ।
 નમશ્ચ પૃથિવીં ચૈવ તુમુલો વ્યનુનાદયન્ ॥૧૯॥

શ્રેષ્ઠ ધનુષવાળો કાશીરાજ, મહારથી શીખંડી, ધૃષ્ટદ્યુમ્ન,
 વિરાટ અને શત્રુથી ન જીતાય આવો સાત્યકિ. રાજા દ્રુપદ,
 સર્વ દ્રૌપદીના પુત્ર અને મહાબાહુ અભિમન્યુ એ સધળાઓ
 હે પૃથ્વીનાથ જુદા જુદા શંખ વગાડવા લાગ્યા. તેથી મિશ્રિત
 મોટો ઘોષ આકાશ તથા પૃથ્વીને ભરી દેતો. ધૃતરાષ્ટ્રના
 પુત્રોનું હૃદય ચીરવા લાગ્યો.

સંગીતાર્થ.

મરાઠી ચાલની સાખી

ધનુરધારી કાશીનો રાજા, મહારથી શીખંડીરાય,
 ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, વિરાટ, અજીત, સાત્યકી દ્રુપદરાય કહેવાય.
 શંખ નાદો કરે, બાહુમાં બળ ધરે,

શંખ

ગીતા

દ્રૌપદીના પાંચ પુત્રો, મહાશુરા રથુધીર કહેવાય,
શુભદ્રાનો પુત્ર અભિમન્યુ, મહા બળીયો ગણાય,
શંખનાદો કરતા, પોતપોતાના શંખના તે વારે
મહાશ્વતી ચતામાં, ગગન ગાજી હિંદુ છે ત્યારે.

મનહર.

પાંડવ સૈન્ય કેરા શંખ વાગ્યા મહા ભયંકર,
પાતાળમાં શબ્દ પાંચ્યો, શેષ ગભરાય છે. ૧
ભુમંડળ નાખી દેવા તણ્યાર તે તો થયો,
ત્રિલોક તે સમે ડગમગતું દેખાય છે, ૨
મેરૂ તે મંદરાચલ હાલવા તે સહુ લાગ્યા.
દધી, જળ ઉછળી, આકાશે અથડાય છે. ૩
પૃથ્વી ડોલવા લાગી, ગગન ફુટતું બળે,
નક્ષત્રો ખરવા લાગ્યા, હાહાકાર થાય છે. ૪
સ્વર્ગલોક સુધી પ્રલય કેરા પોકારો થયા,
દિનકર રથંબ્યો, ભય ભય વરતાય છે. ૫
ભય અદ્ભૂત દેખી, ધરાને કંપતી જોઈ,
પ્રભુ ત્યાં તો શાન્ત થતા મનમાં મુગ્ધય છે. ૬
પ્રેમી આત્મા કહે ત્યાં તો પ્રભુ પોતે દયા લાવી,
શંખનાદ બંધ કરી પૂર્ણ હરખાય છે. ૭

સાખી

શંખ નાદો સાંભળી, કૌરવ દળ અકળાય,
ગભરાટ સૌ હૃદય થયો, હવે વલે શી થાય.

ગગ્ગ સમુદાય વિખેરવા, સિંહનાદ ખસ એક,
શામ, શંખધ્વની થકી, દુટયા કૈરવ ટેક. ૨
ટેક દુટયા હૃદય દુટયાં, કૈરવ કેરાં ત્યાંય,
દુર્યોધન મુંગત છે, બોલી નવ શકાય. ૩

अथव्यवस्थितान्दृष्ट्वाधार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः ।

प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पांडवः ॥ ૨૦ ॥

હે મહીપતે ! જ્યારે લડાઈ શરૂ થવાનો સમય થયો
ત્યારે કપિધ્વજ અર્જુન તમારા પુત્રોને યુદ્ધ માટે ઉભેલા જોઈને
ધનુષ ઉંચુ કરી શ્રી કૃષ્ણને કહે છે કે—

संगीतार्थ

મરાઠી ચાલની સાખી

સજ્જ થયેલું સૈન્ય જોઈને, અર્જુન તૈયાર થાય,
કપીધ્વજ, કૈરવ સામુ જોતા, મનમાંહી હરખાય,
ધનુષ્ય ઉંચુ કરી, કહે કૃષ્ણને વળી, ધનુષ્ય.

સાખી

ધનુષ્ય ખાણુ, કરમાં ગ્રહી, કરતા મન વિચાર,
ગંભીર વાણીથી કહે, કૃષ્ણને તે વાર.

हृषीकेशं तदा वाक्यमिदमाह महीपते ।

अर्जुन उवाच.

सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ॥ ૨૧ ॥

હે અચ્યુત ! મારા રથને બન્ને સૈન્યના મધ્યમાં
સ્થાપિત કરો (ઉભો કરો.)

અર્જુન કહે છે— સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

હે અવિનાશી, હે પ્રભુ પ્યારા, સાંભળો મારી વાત,
એઉ સૈન્યાની વચ્ચે માધવ, રથ ઉભો રાખો સાક્ષાત,
પછી યુદ્ધ કર, શત્રુના પ્રાણ હર,

પછી

સાખી

કોણ કોણ સામા ઉભા રહ્યા, કોણ કોણ છે રાય,
તે સર્વે નિરખુ પ્રભુ, તો તો શાન્તિ થાય.

યાવદેતાન્નિરીક્ષેઽહંયોધ્યુકામાનવસ્થિતાન્ ।

કૈર્મયા સહ યોદ્ધવ્યમસ્મિન્રણસમુદ્યમે ॥૨૨॥

યોત્સ્યમાનાનવેક્ષેઽહં ય એતેઽત્ર સમાગતાઃ ।

ધાર્તરાષ્ટ્રસ્ય દુર્બુધ્ધેર્યુદ્ધે પ્રિયચિકિર્ષવઃ ॥૨૩॥

કે હું પ્રથમ યુદ્ધની ઇચ્છાથી ઉભા રહેલાને જોઉં;
કેમકે આ રણક્ષેત્રમાં મારે કેાની સાથે યુદ્ધ કરવું યોગ્ય છે
તે બાણવું જોઈએ. દુર્બોદ્ધિવાળા ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્ર દુર્યોધનનું
યુદ્ધમાં પ્રિય ઇચ્છનાર જે બધા અહીં એકઠા થયા છે તે
યુદ્ધ કરનારાઓને પણ જોઉં.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

યુદ્ધ કરવની ઈચ્છાથી ઉભા છે, તેમને હું પ્રભુ જોઉં,
 રણમાં કોની કોની સંગાથે લડવું, તે હું પૂર્ણ જાણી લેઉં,
 કામ થાય યોગ્ય, કે થાય અયોગ્ય, કામ
 કુર્બાનિ, કુર્યોધન કરે, કોણ આગ્યા પ્રિય ઈચ્છનારા,
 તેમને જોધને હું શાન્ત થાઉં, હે કૃષ્ણ પ્રભુ પ્યારા,
 મન મારૂં દરે, યુદ્ધમાં યશ મળે. મન

ગીતી

કોની કોની સાથે, યુદ્ધ કરવાનું, મારે મોરાર,
 તેને જાણી લેઉં, પછી હસ્તમાં લેઉં હથીયાર.

સાખી

કૌરવ પક્ષમાં કોણ છે, પૂર્ણ જાણું આજ,
 કોણ સામુ લડવું પડે, તે સમજું શીરતાજ.

સંજય ઉવાચ.

एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशान् भारत ।

सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् ॥२४॥

भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च महीक्षिताम् ।

उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान्कुरुनिति ॥२५॥

તત્રાપશ્યતિસ્થતાન્પાર્થઃ પિતૃનથપિતામહાન્ ।
 આચાર્યાન્માતુલાન્ભ્રાતૃન્પુત્રાન્યૌત્રાંસખીસ્તથા-
 શ્વસુરાન્સુહૃદશ્ચૈવ સેનયોરુભયોરપિ ॥
 તાન્સમીક્ષ્યસકૌંતેયઃસર્વાન્વંધુનવસ્થિતાન્ ॥૨૭॥
 કૃપયા પર્યાવિષ્ટો વિષીદન્નિદમબ્રવીત્ ।

સંજય ધૃતરાષ્ટ્રને કહે છે, કે હે ભારત ! અર્જુનના કહ્યાથી શ્રીકૃષ્ણે બંને સૈન્યના વચમાં ભીષ્મ, દ્રોણાચાર્ય અને સર્વ રાજાઓની સામે શ્રેષ્ઠ રથ સ્થાપિત કરી કહ્યું કે, હે પાર્થ ! આ એકઠા થએલા કુરૂવંશીઓને જીવો. અર્જુન શ્રી કૃષ્ણના કહેવા ઉપરથી એ રણમાં હિલા થએલા પિતૃ (પિતા સમાન ભૂરિશ્રવાદિક કાકા,) પિતામહ (ભીષ્મ સોમદત્તાદિક,) આચાર્ય (દ્રોણાચાર્યાદિક,) મામા (શકુનિ શાલ્વાદિક,) ભ્રાતા (દુર્યોધિનાદિક,) પુત્ર (દ્રૌપદીને પાંચેના થએલા પાંચ) પૌત્ર (લક્ષ્મણાદિકૈના પુત્ર) તથા સખા (અશ્વસ્થામા જયદ્રથાદિક) શ્વસુર (દ્રૂપદાદિક,) અને સુહૃદ (કૃતવર્માદિક,) જોઈને અર્જુન અતિ દયાને લીધે ખેદ-ચુકત થતાં બોલવા લાગ્યો.

સંગીતાર્થ
મરાઠી ચાલની સાખી

સંજય કહે—

હે ધૃતરાષ્ટ્ર પ્રેમે સાંભળો, કહું સારી એક વાત,
પાર્થનો રથ હાકી, હરી ઉભો રાખે, જે સૈન્ય વચ્ચે સાક્ષાત,
કહે નિરખ નર, સરવે દળ, કહે નિરખ

શ્રી કૃષ્ણ—

(બાપાકેરા સમ છે મુને, એ રાગ)

જોને પારથ જોને, તું તો, કૌરવ, પાંડવ પ્યારા રે,
કૌરવ પાંડવ પ્યારા, ગાંડીવ ધનુષ્ય ધરનારા રે. જોને
ખન્ને, સૈન્યની વચ્ચે મેં તો, ઉત્તમ રથને રાખ્યો રે,
નિરખ હવે તું સર્વે શુરાને, ભય તુંજ ટાળી નાખ્યો રે. જોને
અનેક રાજાઓ, ભેળા થયા છે, સર્વે યુદ્ધ કરનારા રે,
તમારા ખાતર, પ્રાણ અર્પવા, સનમુખ મનારા રે. જોને
ભીષ્મપીતાને નિદાળ નજરે, મોખરે શોભે સારા રે,
દ્રોણગુરુ, દેવ સરખા શોભે, હમ્મર હાથી બળવાળા રે. જોને
કાકા, મામા, પિતામહો છે, યાદવ દીસે મારા રે,
ભાઈઓ, પુત્રો, પૌત્રો, મિત્રો, સસરાઓ ને સાળા રે. જોને
કુટુંબીયોને, નિરખ નર, સૌ બાંધવ છે તારા રે,
કુડાં કૃતના તે કરનારા, તમને દુઃખ દેનારા રે. જોને

(દેખારે દેખી તમે મત કરો ભાઈરે, એ રાગ)

કૌરવ કપટી, જોને સામા ઉભા, અધરમી એ અવિચારી,
તેવા સંબંધીઓને ધનુષ્ય બાણગ્રહી, પળમાં નાખજે વીહારી. કૌર.

શ્રી સંગીત ગીતામૃત

સગાં વાણાંની, લાજ રાખી નહી, ના ગણી ભાઈ તણી નારી,
 લુચ્ચા, લકંગા, એવા, તારા કુટુંબી, નક્કી સમજ, ધનુરધારી. કૈર.
 જનમી, જેમને ધણા અધર્મો કીધા, તે તું લે, મનમાં વિચારી,
 એવા દુષ્ટોનો સંહાર કરી પ્યારા, વર્તોવ, ધર્મ સદાચારી, કૈર.
 ઝેરના લાક, ખવરાવીને રે, ભીમ, ભાષને નાંખ્યો મારી,
 એવો અધર્મ તમ ઉપર આદર્યો, ઘણો ઘણો કે'ર દીધો વર્તોવી, કૈર.
 લાખાગૃહમાં જ્યારે, પાપીએ પુરીયારે, પ્રપંચ કરી, દેતા બાળી,
 કુન્તા માતાના પુન્યે ઉગરીયા, પામ્યા હેડંબા, દુપદિ નારી. કૈર.
 એવા એવા, અનેક જુદા ગુજરીયારે, જોશું નવ જાય ધનુધારી,
 ભરી સભામાં, દુપદી ચીર ખેંચીયારે, લજ્યા લેવા ભૂંડાઓ ભારી કૈર.
 અકર્મિ, અધર્મિ રણમાંહી ગાજતારે, તેમને નાખજો સંહારી,
 પ્રેમી આત્માનો પ્યારો પ્રેમે જોલીયારે, તે વે'ર લે હવે તું સંભાળી, કૈર.

મરાઠી ચાલની સાખી

જેઉ સૈન્ય મધ્યે રથમાં ઉભો ઉભો, અજુ'ન સર્વે નિહાળે,
 પીતા, ગુરુ, મામા, દાદાઓ જોતો, મનમાં પુરણ વિચારે,
 અહાહા! કેમ મરાય, જુલમ થઇ જાય, અહાહા.
 પરંપરાથી ખીલેલું આ વન, તેમાં હું દાવાનળ થાઉ,
 ગુરુ, પિતા, ભાઈ ભાઈયોને મારી, નક્કી નકે' હું જાઉ,
 કામ આ જોડું થાય, હે યાદવરાય, કામ.
 એવી રીતે અજુ'ન બકવા લાગ્યો ત્યારે, યાદવને આશ્ચર્ય થાય,
 ક્ષણભર પ્રભુ શાંત રહીને, વિચાર કરતા મન માંય,
 નરને આ વિચાર, સુન્યો કયાં આ વાર, નરને.

મનહર

દયા નરને ઉપજી, વીર-વૃત્તિ છુટી ગઈ,
 તેથી નરના હૃદયમાં કરણા જણાય છે....૧
 ઉત્તમ કુળ જનમેલો, લાવણ્યતા આવી ગઈ,
 પ્રેમભાવ ઉપજ્યો, પ્રેમાળ બની જાય છે....૨
 શુભ મનવાળા શુભ સરવેનું ઇચ્છે સદા,
 અભાગીયા અધર્મિ સદા, હેતરી જાય છે....૩
 આચરણ અર્જુનના મનમાં ઉત્તમ દીસે,
 કરણાનો પ્રાદુર્ભાવ, પૂરો વરતાય છે....૪
 ભ્રમીત પૂરો બન્યો છે, ઘેર તેનું જતું રહ્યું,
 હથીયાર ઝાલવામાં કેમ અચકાય છે....૫
 મંત્રોચાર કરવામાં પુરણ તે ચુકી ગયો,
 ભ્રમીત થઈ મહા મોહમાં, કુબાલ છે....૬
 હૃદયમાં રહેલો તે ધીરજનો નાશ થયો,
 દયાનો પુવારો હવે છુટતો દેખાય છે....૭
 પ્રેમી આત્મા પ્રેરે પ્યારો, વીચારે છે મનમાંહી,
 પુરણ પારથ મોહ શોકમાં ફસાય છે....૮

સાખી

દયા ઉપજી મન વીણે, અર્જુનને તે વાર,
 કોને માર કોને હણું, કહોને કીરતાર. ૧
 સંબંધીને જોતાં મને, ઉપજે છે બહુ ત્રાસ,
 હથીયાર જે હસ્તે ગ્રહું, થાય કુળનો નાશ. ૨

નાના મોટા સર્વનો, ત્રણી જાય ધાણુ,
 અધમ બની કુટુંબના, લેછે નહિ હું પ્રાણુ, ૩
 ગોત્રહત્યા હું કરું, અધ જાય દાદાકાર,
 પુરો પાપી મુજને કહે, જગતમાં નરનાર, ૪
 એમ વિચારી વીર ત્યાં, બોલ્યો કૃષ્ણ સાથ,
 કરુણાળુ કરુણા કરો, હે ત્રિલોકી નાથ. ૫

અર્જુન ઉવાચ ।

દૃષ્ટ્વેમં સ્વજનં કૃષ્ણ યુયુત્સું સમુપસ્થિતમ્ ॥૨૮॥
 સીદંતિ મમ ગાત્રાણિ મુખં ચપરિશુષ્યતિ ।
 વેપથુશ્ચ શરીરે મે રોણહર્ષશ્ચ જાયતે ॥૨૯॥
 ગાંડીવ સ્ત્રંસતે હસ્તાત્ત્વકચૈવપરિદહ્યતે ।
 ન ચ શક્નોમ્યવસ્થાતું ભ્રમતીવ ચ મે મનઃ ॥૩૦॥

અર્જુન કહે છે કે હે કૃષ્ણ ! યુદ્ધની ઇચ્છાવાળા ઉભેલા
 સ્વજનોને બેઠને મારાં ગાત્ર શિથિલ થાય છે, મુખ સુકાય
 છે, તથા મારું શરીર ઠંપે છે અને રૂવાં ઉભાં થાય છે.
 હાથમાંથી ગાંડીવ ધનુષ પડી જાય છે, ત્વચા ઘણી બળે છે
 મને ઉભા રહેવાની શક્તિ નથી ને મારું મન ભ્રમિત
 થાય છે.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

સર્વ સહોદરને જોઈ અર્જુન, ખેદ પામ્યો મનમાં અપાર,
અહાહા, હું શું કરવા બેઠો છું, અક્રોશ કરતો તે વાર,
દયા દીલ ધરી, કહે કૃષ્ણને વળી,

દયા૦

અર્જુન કહે—

ગીતી

કૃષ્ણ, કૃષ્ણ, હે કૃષ્ણ, કુટુંબીયોને હું કેમ કરી માર,
સન્ન થયેલા સ્વજન, તેમને મારતાં બગડે હમાર,
સાખી

રણ ભુમીમાં, અવરને, દેખું નહિ હું નાથ,
દુશ્મન કોઇ, દેખાય નહિ, દેખું સ્વજન, સાથ ૧
કોને માર કોને હણું, કહેને કીરતાર,
સમજ મને પડતી નથી, શું કરવું દીનદયાળ ૨

અર્જુન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

ગાત્ર મારાં શીથીલ થઈ જાયે, મુખ મારું સુકાય,
શરીર તો કંપવા લાગ્યું છે, રામેરામ ઉભા થઈ જાય,
હૃદય ફાલ થાય, ધડી નવ રહેવાય, હૃદય૦
માંડીવ ધનુષ્ય કરથી, પડી જાયે, દેહ બળવા લાગે,
ઉભુ રહેવાની, શક્તિ નથી પ્રભુ, હાડ મારાં સહુ બાગે,
કેમ યુધ્ધ થાય, ચિત મારું ચીરાય, કેમ૦

ગજલ

(કરણ મરણ, હણ તારં સત કહું છું હું. એ રાગ.)

કૃપણ સુણો શામળા હે, વિનતી હરી,
 નિય ક્રમ કરતાં પ્રભુ, હું જાઉં થરથરી, કૃપણું
 સગાં સખંધી જોઈ મુજ ગાત્ર શીથળ થાય,
 કંઈ મારો સુધાય, ધનુષ્ય ગાણ પડી જાય. કૃપણું
 ગળામાંથી કાંટા ખાજે, પ્રાણ ધણો ચુંથાય,
 નાડીયો સર્વે દુટવા લાગી, પળ નવ રહેવાય. કૃપણું
 શરીર માંડે મુજવા લાગે, નેત્ર ઉંચાં ચઢી જાય,
 રોમે રોમ અગ્નિ પ્રગટીયો, દેહે દાહ બહુ થાય. કૃપણું
 મન માંડે ભમવા લાગ્યું, શાન્તિ નવ જણાય,
 ઉભુ ધડી રહેવાતું નથી, શું કરવું માદવરાય. કૃપણું
 ચાર દિશા બચંકર દેખાય, નભ લાગે ધનધોર,
 અપશુકન થાય પ્રભુ, ચિત્ત માંડે ચઢ્યું ચક્રોળ. કૃપણું

(સીતારામ અયોધ્યા બોલાવે મુજે. એ રાગ.)

પૂણીનંદ પ્રભુ કહું પોકારી, સાર શું કાહું સખંધીયોને મારી.
 રણ મધ્યે હું આવી ઉભો, જોતાં કુટુંબ દેખાય છે,
 કોને માંડે કોને જીતું, મન વિચારો થાય છે,
 સમજ પડતી નથી મને મોરારી. પૂણીં
 સ્ત્રીયો અનેક વિધવા થશે, કુળ કતલ અછ જાય છે,
 છોટાં મોટાં મારતાં, જીવ માહરો ગભરાય છે,
 દાહ થાય હૃદય મધ્યે ભારી, પૂણીં

હજારો જનને મારતાં સુકિત થું દેખાય છે,
હથીયાર હું તો નહિ ગ્રહું, મુજ હાથ કંપી જાય છે,
રાજ માટે કરું નહિ ખૂવારી. પૂર્ણાં
યુદ્ધ કરવા પ્રેરતા, હેતે કરીને નાય,
સૌનું કતલ કરવા થકી, થું આવવાનું હાથ,
રક્ત રેડાય, રણભૂમીમાં ભારી. પૂર્ણાં
કુળ વધ કરવા તણો, ભય ભયંકર કહેવાય છે,
સ્વજન સ્નેહમાં ડુખીયો, યુદ્ધ મુજથી નવ થાય છે,
સત વાત કહું, વા'લા વિચારી, પૂર્ણાં
ઐમી આત્માના પ્રભુ, દયા હૃદયમાં લાવજો,
યુદ્ધ હું તો નહિ કરું, વિહ્વલ મન વિચારજો,
ગભરાઈ ગયો વા'લા વનમાળી. પૂર્ણાં

સાખી

સત્ય વાત કહો પ્રભુ, મન મારું અકળાય,
મોહ શોક મનમાં વસ્યો, ત્યાગ તેનો નવ થાય.

સંજય પૂતરાણને કહે—

મરાઠી ચાલની સાખી

મહા મોહ માયામાં હસાઈને વીરનું, મન પુરણ ભમી જાય,
તેથી પારથ વ્યાકુળ થયો છે, નવાઈ જેવું જણાય,
અચરત લાગે, દુરાતન ત્યાગે. અચરતં

સાખી

હરિને અનુન કહે, સત કહું યદુરાય,
રણમાંથી ચાલી જવું, તેમાં શ્રેય જણાય.

એમ બોલતો અર્જુન, કાયર સરખી વાણ,
હરીને તે ગમતું નથી, અધ્યાય સારંગપાણ.

નિમિત્તાનિચપશ્યામિ વિપરીતાનિકેશવ ।

ન ચ શ્રેયોઽનુપશ્યામિહત્વા સ્વજનમાહવે ॥૩૧॥

હે કેશવ ! નિમિત્ત પણ વિપરીત દેખું છું; અને
સ્વજનને સંગ્રામમાં મારીને કહ્યાણુ પણ જોતો નથી. હે
કૃષ્ણ !

અર્જુન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

હે કેશવ, કાર્ય વીપરત બને છે, એવાં ચિન્હ દેખાય,
સ્વજનનો પ્યારા વધ કરવાથી, કહ્યાણુ હમાં કેમ થાય.
યુદ્ધ નવ કરે, બલે હું તો મરું. યુદ્ધ૦

ધર્મરાજ કરો વિદ્વંસ કરવો, તે સારો કેમ ગણાય,
કૌરવો સગા સંબંધી, મારા ભાઈઓ, તેમને કેમ હણાય.
બળો આ યુદ્ધ, રહેતી નથી શુદ્ધ, બળો૦

સાખી

યુદ્ધ હરી કરવા થકી, પાપ પુરણ જણાય,
મહા પાપથી હે પ્રભુ, નક્કી નકરે જવાય;
કુટુંબીને માંડે નહિ, યુદ્ધ કરે શું થાય,
પરીણામ તેનાં બુરાં, આવે શ્રી યદુરાય.

નકાંક્ષે વિજયંકૃષ્ણ ન ચ રાજ્યંસુખાનિ ચ ।

કિંનોરાજ્યેન ગોવિંદ કિંભૌગૈર્જીવિતેન વા ॥૩૨॥

હું વિજય તથા રાજ્યસુખને ચ્હાતો નથી, હે ગોવિંદ !
મારે રાજ્યથી, ભોગથી ને જીવવાથી શું પ્રયોજન છે ?

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

હે શ્યામ, સુખને હું ઇચ્છતો નથી, બંધવાને મારી આજ,
ઝાઝા ભોગ ભોગવે શો લાભ છે, નવ જોઈયે એવું રાજ.
ગોવિંદ ગુણુનિધી, તેમાં શી સિદ્ધી. ગોવિંદ૦

સાખી

સંકટ સહન કરશું અમો, રાજની નહિ પરવાય,
દુઃખ દેહે વેઠી સદા, રહીશું જંગલમાંય,
આત્મહત્યા થાય અતિ, તેમાં ન સુખ લગાર,
સુખ સંતોષમાં સદા, વસીશું વન મોજાર.

યેષામર્થે કાંક્ષિતંનોરાજ્યં ભોગાઃસુખાનિચ ।

તદ્દમેઽવસ્થિતાયુદ્ધેપ્રાણાંસ્ત્યક્ત્વાધનानि च॥૩૩॥

આચાર્યાઃપિતરઃપુત્રાસ્તથૈવચપિતામહાઃ

માતુલાઃતશ્ચસુરાઃપૌત્રાઃશ્યાલાઃસંબંધિનસ્તથા ॥૩૪॥

જેના માટે ભોગ સુખ અને રાજ્ય ચ્હાતો હતો,
તેઓ પ્રાણુનો અને ધનનો ત્યાગ કરી યુદ્ધમાં ઉભા છે.

આ મારા આચાર્ય, પિતા તુલ્ય કાકા, પુત્ર તેમજ
પિતામહ, મામા, સસરા, પૌત્ર અને સાળા વગેરે સર્વે
સંબંધીઓ ઉભા છે.

અર્જુન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

રાજભોગની ઇચ્છાવાળાઓ, ઉભા છે રણ મોજર,
પ્રાણ, તન, ધનની આશાઓ તજી, હમારે સાર મોરાર.
લલ્લું મેલી લાજ, એક રાજની કાજ. લલ્લું

(જાઉ જાઉ જંગલમાં જોગી બની એ રાગ.)

રાજ મારે કુટુંબીને હણું નહિ,

એવી ઇચ્છાઓ મનમાં ધરું નહિ. રાજ૦

આ રણભુમીમાં સૌ ભેળા થયા છે,

પ્રેમથી પ્રાણ અર્પણ કરવા અહીં. રાજ૦

હે મધુસુદન, વિચાર કરો તમે,

તેમને મારે, માંડું સુકિત નહિ. રાજ૦

કાણ કાણ ભેળા થયા છે તે જુઓ પ્રભુ,

મામા, કાકા, સાળા, સસરાઓ સહી. રાજ૦

જલે કૈરવો અમોને આવી મારે,

હાથ ઉંચો જરી કરીયે નહિ. રાજ૦

કોના પર શસ્ત્ર ચલાવું હું પ્યારા,

નિકટનાં સગાં છે, સંહાર નહિ. રાજ૦

તેમને મારે, મને મહા પાપ લાગે,

બ્રહ્મહત્યા, પિતૃહત્યા લેઉ નહિ. રાજ૦

(કૃષ્ણ પ્યારે સામરે, એ રાગ)

ખોટા જીવનના કારણે, કદી કુટુંબને હણું નહિ રે,
રાજસુખોને કારણે, કદી કુટુંબને હણું નહિ રે,
કુળની વૃદ્ધિ કરવા માટે, પુત્ર ઇચ્છા સહુ કરે,
કુટુંબ હેઠનની ઇચ્છા કરી, હું તો નરકમાં પડું જઈ રે. ખોટાં
કુળ કુળમાં જન્મીને હું, અંગારરૂપે નહિ બનું,
કુળવૃક્ષ શાશ્વત, ધૃત્યુ, તેને જલાવી દેઉ નહિ રે. ખોટાં
કુટુંબવૃદ્ધિ માટે હમારે, જીવન અર્પવાં જોઈએ,
તેના બદલામાં વિપરીત ગતી, કદી ઉત્પન્ન કરું નહિ રે. ખોટાં
હમારે વાસ્તે સર્વ રાગ્યો, સ્ત્રી, સંતતિસંપત્તિ મેલીને,
પ્રાણ અર્પવા ઉભા રહ્યા, તેને શસ્ત્ર હું મારું નહિ રે. ખોટાં
બીજમ, દ્રોણ, હિમા છે સામા, મહા ઉપકાર હમપર કર્યો,
ખોળામાં બેસી રમ્યાજમ્યા, તે તો ત્રિકમ હું ભુલું નહિ રે. ખોટાં
પ્રેમી આત્માના પ્યારા પ્રભુ, નિકટનાં સગાં છે સહુ,
હલે મારે તે, મને હરી, તેમનો વધ હું, કરું નહિ રે. ખોટાં

સાખી

પિતા ખોળે ઉછળ્યો, ગુરુ હાથ ભણ્યો વિદ્યાય,
તેમનો વધ કરવા થકી, પૃથ્વી પ્રલ્લે થાય, ૧
ઉપકાર અમ પર કર્યો, આપ્યું અભય દાન,
વડવેધન કરાવીયું, હિતારી કૌરવ માન, ૨
વિદ્યા તેમની હું ભણ્યો, તેમનેજ મારૂ નાથ,
*કૃતસિ હું નહિ બનું, ધનુષ્યબાણ લે હાથ, ૩

* કર્યા ઉપકારને ભુલે તે,

एतान्नहंतुमिच्छामिघ्नतोऽपिमधुसूदन ।

अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोः किंनुमहीकृते ॥३५॥

હે મધુસૂદન ! એ મને મારતા હોય તો ભલે મારે,
તથાપી ત્રણ લોકના રાજ્ય માટે પણ તેમને હું મારવાની
ઇચ્છા કરતો નથી તો પૃથ્વીને માટે કેમ મારું ?

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

હે મધુસૂદન, ત્રિલોકનું રાજ મલે, તે પણ નવ થાય મારું,
તો પછી પૃથ્વીના રાજ્યને માટે, કેમ કુટુંબને સંહારું,
ભલે પ્રાણ જાય, ખોટું કર્મ નવ થાય,

ભલે०

સાખી

મુખ શું દેખાડું પ્રભુ, જગતની મોજર,
આપે પણ પાપી કહો, પોતે શ્રી મોરાર, ૧
મુખ જુઓ નહિ માહરું, વલે મારી શી થાય,
સામે પક્ષ ભલે હરી, કાપે મારી કાય, ૨
ક્ષણિક મુખને કારણે, કરું નહિ અધમ કામ,
મુખ ખનું હું જગતમાં, મુખકુ થાયે શ્યામ. ૩

निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः काप्रीतिः स्याज्जनार्दन ।

पापमेवाश्रये दस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥३६॥

હે જનાર્દન ! ઘૃતરાષ્ટ્રના પુત્રોને મારી મને શી

પ્રસન્નતા થશે ? એ આતતાયીનો પણ મારવાથી મને
પાપજ લાગશે.

અર્જુન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

હે જનાર્દન, હે હરી સાંભળો, મારા મનની વાત,
અંધના પુત્રોને માફ નહિ, છે આતતાઈ સાક્ષાત,
તેમને મારવાથી, પાપ લાગે અતિ, તેમને

સાખી

હત્યારો જો હું જનું, તરછોડો તમે નાથ,
સારથી બન્યા પણ પ્રભુ, બોલો નહિ મુજ સાથ, ૧
પાપીને તજતાં તમે, વાર ન કરો ભગાર,
સંકટ શીરપર પડે, શોધું ક્યાં મોરાર, ૨
બાગમાં અગ્નિ પ્રગટતાં, પક્ષી ઉડી જાય,
સરોવર જળ સુકાઈ જતાં, સર્વે અળગાં થાય,
પુન્ય માફ ખુટી જતાં, આપ તજો તતકાળ,
માયામાં ફસાઈ પડું, તમ વિના કીરતાર, ૪

तस्मान्नार्हा वयं हंतु धार्तराष्ट्रान्स्वबांधवान् ।
स्वजनंहिकथंहत्वा सुखिनः स्याममाधव ॥३७॥

† લાલ લગાડે, ઝેર દે, ખેતર તથા સ્ત્રી તથા ધન લઈ લે,
તથા હાથમાં હથીઆર લઈ સામા થાય, એ છ દોષવાળા મનુષ્યો
આતતાયી કહેવાય છે.

તેથી મારા બંધુ ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્રોને મારવાને હું યોગ્ય નથી, કારણ કે હે માધવ સ્વજનને મારી અમે શી રીતે સુખી થઈએ.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

માટે પ્રભુ કૌરવોને મારવા, ઉચિત નવ ગણાય,
ભલે તે હત્યારા ગોઝારા હોયે પણ, તેમને નવ મરાય,
હાથ જોડી કહું, તમ શરણુ રહું, હાથ૦

(બાપાકેરા સમ છે મુને, એ રાગ.)

સ્વજનોને મારી અમે, સુખી નહિ થનારા રે,
સુખી નહિ થનારા પ્રભુ, દાસ આ તમારા રે. સ્વ૦
માટે યુદ્ધનું કાર્ય પ્યારા, કદી નહિ કરનારો રે,
કૌરવોને મારવા હસ્તે, ધનુષ્ય નહિ ધરનારો રે. સ્વ૦
ખોટાં કૃત્યથી ખોટું થાયે, નિંદક થઈ જનારા રે,
પ્રાણપ્યારા દુઃખ પડે ત્યારે, વા'લા વેરી થનારા રે. સ્વ૦
દુષ્ટો કેરા નથી અમારે, રાજભોગ ભોગવવા રે,
રાજરાજેશ્વર, તુજ કૃપાથી, વૈભવો સહુ મળનારા રે. સ્વ૦

સાખી

કૌરવોને મારીને, નવ જોઈએ રાજ,
ભલે વન વસીયે હમે, પ્રેમે મરીઅનિવાજ,
પણ પ્રભુ તમથી ઘડી, અળગુ નવ રહેવાય,
તમારા વિમુખ થતાં, તરત જીવ પ્રભુ જાય,

દુઃખ માથે આવી પડે, તમ વિના ચક્રરાય,
દર્શન થાએ જો નહિ, હૃદય ફાટી જાય,
રાજ ભોગવવું નથી, વસીયે વન મોજર,
જનન સદા કરવા થકી, સુખ અપરંપાર,
રામકૃષ્ણ નિત્ય ગાધને, તરીયે સહુ સંસાર,
પૂણાંનંદને પામતાં, છુટી જાય જંજળ.

यद्यप्येते न पश्यन्ति लोभोपहतचेतसः ।

कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥३८॥

कथंनज्ञेयमस्माभि पापादस्मान्निवर्तितुम् ।

कुलक्षयकृतंदोषं प्रपश्याद्भिर्जनार्दन ॥३९॥

હે જનાર્દન ! લોભે કરીને બ્રહ્મ ચિત્તવાળા દુર્યોધનાદિક
કુળક્ષય કરવાના દોષને અને મિત્રદ્રોહના પાપને ન જુએ
તો પણ કુળનાશનો દોષ સમજનાર આપણે આ પાપથી
નિવૃત્ત થવાનું કેમ ન જાણવું જોઈએ.

અર્જુન કહે—

संगीतार्थ

મરાઠી ચાલની સાખી

લોભ રાખેથી લક્ષ્મિપતિ, બુદ્ધિ બ્રહ્મ થઈ જાય,
કુળક્ષય, મિત્રક્ષય, ગુરુક્ષય થઈ જતાં, ઘણી હત્યાઓ થાય.
દોષ લાગે અતિ, નીચી થાએ ગતી.

દોષ

કુળક્ષય થતો હોય તેને અટકાવવા, વિચાર કેમ નવ કરીયે,
જોડું સાદસ કાર્ય કરી પ્યારા, પાપમાં પગ શીદ ધરીયે.
છતી આંખે હરી, કુવામાં પડીયે વળા,

છતી•

રાગ પરજીઓ

(મરી જવું છે લ્યા માનવી, એ રાગ.)

યુદ્ધ મારે કરવું નથી, બલે કાયા પડી જાય,
બલે કાયા પડી જાય રે,

યુદ્ધ•

કૌરવો અભિમાની આવશે રે, ધરી હથીયાર હાથ,
ધરી હથીયાર હાથ રે, કે'ર કરીને કાપે મને.
તેથી ડર ન લગાર રે,

યુદ્ધ• ~

હીત કુળનું મારે તાકવું રે, સમજી ધરમ અપાર,
સમજી ધરમ અપાર રે, જાણી જુજીને માર નહિ.
નક્કી જાણુજો મોરાર રે,

યુદ્ધ• =

લેઈ હળાહળ વિષને રે, કેમ કરીએ પ્યારા પાન,
કેમ કરીયે પ્યારા પાન રે, આકૃત હાથે બેહોરી લઈ.
શું જોવા પ્રભુ પ્રાણુ રે,

યુદ્ધ•

ખુલ્લુ અજવાળું તજી દઈ રે, પડુ અંધ કુવામાંહી,
પડુ અંધ કુવા માંહીરે, જોણુ પાતાળમાં પ્રકાશને.
આંખે પાટા બાંધી ત્યાંહી રે,

યુદ્ધ•

અગ્નિની જ્વાળા જોવા છતાંરે, તેથી રહીયે નહિ દૂર,
તેથી રહીયે નહિ દૂર રે, ભરિમભૂત પળમાં કરે.
સર્વ ઉતારી દે નુર રે,

યુદ્ધ•

પાતક મોટુ માથે લેઈને રે, તેમાં જલુ શું ગણાય,

તેમાં ભણું શું ગણાયરે, પ્રેમીઆત્માના પ્રભુ સાંભળો.

તેથી સુકીત શું થાય રે,

યુદ્ધ૦

સાખી

પાતક માથે લેધને, પડીયે નક' મોજર,

રાજતાજ ધરવા થકી, શું સુકીત થનાર. ૧

જાણી બુજી મહા પ્રભુ, કેમ કુવે પડામ,

આફત આવી છે ઘણી, કહો હવે શું થાય. ૨

કૂલક્ષયેપ્રણश्यंतिकुलधर्माःसनातनाः ।

धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत ॥૪૦॥

अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकुलस्त्रियः ।

स्त्रीषु दुष्टાસુ વાણ્યેયજાયતેવર્ણસંકરઃ ॥૪૧॥

કુળનો નાશ થવાથી સનાતાન કુળના ધર્મ નાશ પામે છે અને ધર્મના નાશથી સર્વ કુળને અધર્મ છતી લે છે એટલે કુળને અપ્રતિષ્ઠિત કરી નાખે છે. હે કૃષ્ણ અધર્મ કરી કુળની અપ્રતિષ્ઠા થવાથી કુળની સ્ત્રીઓ દુષ્ટ થાય છે, હે વાણ્ણેય તે દુષ્ટ સ્ત્રીઓથી વર્ણસંકર પ્રજા ઉત્પન્ન થાય છે.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

સનાતન ધર્મ ચાલ્યો આવતો, પગમાં પતન થઈ જાય,

તેથી કુળચાર નષ્ટ થઈ જતાં, સહુ અધર્મી થાય,

ખોટાં કર્મો કરે, શુદ્ધ જેવા બને.

ખોટાં૦

ગીતી

અધર્મ વ્યાપી કુળમાં, સદાચાર ધર્મનો લોપ થાય,
શ્રીયો દુષ્ટ પાકે, વ્યભીચારણી સર્વે બની જાય.

મનહર

પરંપરા વંશ ચાલતો, આવતો, સનાતન,
માંહોમાંહો લઢવાથી, કુળ ક્ષય થાય છે, ૧
કુળ નાશ, થાય ત્યારે, ધર્મ નષ્ટ થાય ત્યાં તો,
અભાગીયા, અકર્મિથી, પાપ વધી જાય છે. ૨
પાપ, વધવાથી, કુળ શ્રીઓ તો અધર્મિ થતાં,
લંપટ બનીને વ્યભીચારી બહુ થાય છે, ૩
એવી દુષ્ટ, નારીયોથી પ્રજા જે ઉત્પન્ન થાય,
તેવી પ્રજા, વણુશંકર દુષ્ટ ગણાય છે. ૪
દુષ્ટ પ્રજા બની જતાં સારા સાર, રહે નહી,
અવિવેક ઘુસી જૈ, વિવેક દુર થાય છે, ૫
તેથી ધર્મ લોપ થઈ પાપ વધી જાય બહુ,
આંધળાને દોરનાર આંધળો ગણાય છે. ૬
માટે કૌરવો તો બધા આંધળા દીસે છે સહુ,
લોભીયા, આંધળા, મારી, સારું કહેવાય છે, ૭
માટે આંધળો દળે, કુતર જેમ ખાધા કરે;
તેમ હું તો નહિ કરું, રાજની ક્યાં ઇચ્છાય છે. ૮

સાખી

ઉત્તમ, અધમ, સંગમ થતાં, પ્રજા શુદ્ધ થૈ જાય,
તેવી પ્રજા પિંડ આપતાં, પીતુ નરકે તણાય. ૧

પીતૃઓનો, શ્રાપ મળે, મહા આફત ગણાય,
એવી આફતમાં હરી, પડીયે કેમ જગરાય. ૨
માટે યુધ્ધ કર નહિ. સંગ્રામમાં નથી સાર,
કુળછેદન હાથે કરી, બનીયે અધમ અપાર. ૩

સંકરો નરકાયૈવ કુલધ્વાનાં કુલસ્ય ચ ।
પતંતિ પિતરોદ્દેષાં લુપ્તપિંડોદકક્રિયાઃ ॥૪૨॥

અને વર્ણસંકર પ્રજા કુળને તથા કુળના નાશ કરનારને
નરકમાં મોકલનાર છે. કારણ કે પિતૃપિંડ તથા તર્પણ
ક્રિયા વિના તેમના પિતૃઓ નરકમાં પડે છે.

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

કુળનો નાશ કરવાથી પ્રજા સહુ, વર્ણસંકર બની જાય,
તર્પણાદી, ક્રિયા બંધ પડી જતાં, કુળને નરક, પામી થાય,
પિતૃઓનાં મન દુભાય, મારી શી ગતી થાય, પિતૃ૦

બનજારો

સુણો! શામળા, તમે મોરારી, નથી રહી ઉગરવા ખારી,
કુળ વધ કેમ કરાય, સનાતનનું પતન થૈ જાય,
નર્ક ગતી થાય હમારી.....નથી૦ સુણો૦

કુળનાશ, થાયે જે વારે, શ્રાધ, કમોં નષ્ટ થાય ત્યારે,
પિતૃઓની ગતી શી થનારી.....નથી૦ સુણો૦

વિંછી ડંખ મારે એક રગમાં, તેનો દાહ ઉઠે આખા અંગમાં,
દાહ તેવો થાય સૌને ભારી.....નથી૦ સુણો૦

માટે કરજોડી કહું પ્યારા, પુર્વજ દુઃખી થાય હમારા,
તેવું કામ ન કરું ગિરધારી,.....નથી૦ સુણો૦

માટે યુધ્ધ નહિ કરવાનો, ફકાર બની જંગલ ફરવાનો,
રાજ નથી કરવું વનમાળી.....નથી૦ સુણો૦

ત્રેમીઆત્માના, તમે વાંલા, નટવર, નંદકેરા લાત્રા,
કુડાં કર્મો થકી લ્યો તારી.....નથી૦ સુણો૦

સાખી

આપતકાળ આવી પડ્યો, સમજ પડે ન લગાર,
હૃદય માંડું ગભરાય છે, થાય અનેક વિચાર.

दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः ।

उत्साद्यन्ते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥४३॥

જે કુલાધાતી છે તેમના વર્ણસંકરકારક દોષે કરી
જાતિધર્મ અને સનાતન કુળધર્મ નાશ પામે છે.

સંગીતાર્થ

ગીતી

કુળ નાશ કરતાં, કુળધાતકી, કહેવાઇયે પુરા,
પિતૃવૃક્ષના મૂળમાં, અગ્નિ મેલવા શું બનીયે શુરા,
એક અંગાળીયો પાકે, સોમણુ જરને, નાખી દે બાળી,
કુળનો વધ કરીને, અંગાળીયા રૂપ બનીયે ગીરધારી,

સાખી

ધરને અગ્નિ લાગતાં, ધર બધું બળા જાય,
તે જ્યાળા ફેલાય જતાં, બીજાં ભરમ ધર થાય. ૧
અનાચાર વધી જતાં, અનેક કુળમાં ફેલાય,
એ સંસર્ગના પાપથી, મારી વલે શી થાય. ૨

उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन ।
नरकेऽनित्यं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥४४॥
अहो वत महात्पापं कर्तुं व्यवसितावयम् ।
यद्राज्यसुखलोभेन हंतुं स्वजनमुद्यताः ॥४५॥

હું જનાર્દન ! જેનું કુળ નાશ થયું તે માણસોને
અવશ્ય નરકવાસ થાય છે, એવું સાંભળીએ છીએ. અહો !
અમે મોટું પાપ કરવાને તૈયાર થયા છીએ કેમકે રાજ્યસુખના
લોભે કરીને સ્વજનોને મારવાને તૈયાર થયા છીએ.

અર્જુન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

હું જનાર્દન, કુળધર્મ નાશ થતાં, નક્કી નરકમાં જવાય,
એમ હમોએ સાંભળ્યું છે પોતે, વેદ, શાસ્ત્રની માંલ,
કુળનો વધ કરે, મહા પાપી ફરે, કુળજ
ગાતી

રાજ સુખોને માટે, લોભ ધરી, જે બાંધવને મારે,
અધાર પાપમાં પડતાં, કદી હમારૂં થાય નહિ સારું.

અર્જુન બે હાથ જોડી વિલાપ કરે છે—

લક્ષીત

અરર ઓ પ્રભુ ! પાપ નહિ કર, કુળ વધ કરી, નર્કમાં પડું,
નર્કનાં દુઃખો, સેવાય નહિ, સાહસ કર્યાથી, હર્ષ રહે નહી,
ભીલું વન આ, ખીલી તો રહું, અધર્મિ બની, કેમ હું હણું,
દેવ સમ બની, પ્રજલન કરી, પુત્ર, પૌત્રોના; પ્રાણુ લૌ હણી,
અધોર પાપથી, થાય શી ગતી, ઘોર નર્ક દુઃખ, ભોગવું અતી,
દુઃખ સૌ પ્રભુ, નહી સહેવાય રે, હૃદય ચીરાઇ, મારું જાય રે,
કુળપતન થતાં, ધણું ધણું કહું, કઠોર દીલ કરી, સાંભળો સહુ,
રાજસુખ તણા, લોભમાં પડી, ભાઇ ભાઇયો, મરીયે લડી,
વડીલોનો વધ, કેમ થાય રે, બોલો બોલો તમે, યદુરાય રે,
શું હવે કરું, કહો શામળા, હે હમારા નાથ, મેલી આંખળા.

ગીતી

આ અધોર કૃત્ય કરવામાં, પ્રેરણા કરી કેમ બેસી રહ્યા સ્વામી,
નિર્દય થયા શું નાથ, કેમ બોલતા નથી અંતરયામી.

(હાદા ખાચરના ઓરડા રે, એ-રાગ.)

પંચભૂતાત્મક પુતળું રે, પડી જતાં નવ લાગે વાર રે,
શામળીયા, રાજ માટે હું તો લહું રે.
માતા ઉદરથી જનમીયા રે, શું લેઇ આવ્યા સાથ રે. શામં
આવ્યા હરી ભજવા સદા રે, કર્યો કુકર્મો અપાર રે. શામં
અનેક સંગ્રામ મેં કર્યો રે, મારીયા અનેક વીર રે. શામં
દુષ્ટ અસુરોને મેં હણ્યા રે, ચઢી ગૌ, બ્રાહ્મણની વાર રે. શામં

કાયા, માયા જુદી છે સહુ રે, કેમ કરે મોહ અપાર રે. શામ૦
 શરીર સુખના કારણે રે, કેમ કરે રાજ ઇચ્છાય રે. શામ૦
 ક્ષણ જીવવાની આશા નથી રે, વ્યાપી રહ્યો માથે કાળ રે. શામ૦
 કુળછેદન થાએ નહિ રે, પાપ કરે નહી લગાર રે. શામ૦
 વડીલો વધ કરવા તણી રે વાત, વા'લા કેમ થાય રે. શામ૦
 ખોટા સંગ્રામમાં ઉતરી રે, રાજ ખોટું નવ લેવાય રે. શામ૦
 વનમાં જઈ વનમાળાને રે, પ્રેમેથી બળથું સદાય રે. શામ૦
 આશા, તૃણ્યા છોડી દઇ રે, વસથું વન મોખર રે. શામ૦
 પ્રેમીઆત્માના પ્યારા પ્રેમમાં રે, રહીએ આનંદે અપાર રે. શામ૦

સાખી

રમથું પૂર્ણાનંદમાં, અક્ષરપતિ અપાર,
 વનમાં વસીને સદા, તરીયે સૌ સંસાર. ૧
 સંપત્તીમાં સુખ નથી, દુઃખ દુઃખના અંગાર,
 મારવું ને મરવું પડે, એવો છે વહેવાર. ૨
 માટે માધવ મેલીને, મનના સૌ તરંગ,
 વસીએ અભયપંથમાં, કરી સતપુરુષ સંગ. ૩
 સતસ્વરૂપને ખોળથું, ધરી કફની અંગ,
 કુટુંબને હું નવ હણું, તે જાણુને શ્રીરંગ. ૪

यदि मामप्रतिकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ।

धार्तराष्ट्रारणे हन्युस्तन्मे क्षेमतरं भवेत् ॥૪૬॥

હાથમાં શસ્ત્ર લીધેલાં એવા ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્ર શસ્ત્ર

વિનાના તથા સામા નહિ થનાર એવા મને રણમાં મારશે
તો તે મને અતિ કલ્યાણકારક છે.

અર્જુન કહે—

સંગીતાર્થ

મરાઠી ચાલની સાખી

નિઃશસ્ત્ર બનીને પ્યારા હું તો, કાંઈ નથી કરવાનો,
શસ્ત્રધારી કૌરવો આવી બલે મારે, તેમના હાથે મરવાનો.
તેમાં છે કલ્યાણ, મળે પદ નિર્વાણ. તેમાં૦

(બાપા કેરા સમ છે મુને, એ-રાગ)

બલે મારે કૌરવો મુજને, રણભુમી મોજર રે,
હથીયાર હું ફેંકી દઈ, યુદ્ધ કર નહિ લગાર રે. બલે૦
પુરણુ ગ્રાણુ મારા હરે તે, મુસ્તક કાપી લેઈ રે,
ઉભો રહીશ હું રણભુમીમાં, બપ સૌ મેત્રી દેઈ રે. બલે૦
જીવવા કરતાં મરવું સાર, શસ્ત્રધારી હાથે રે,
તેથી મારાં પૂર્ણુ બાગ્ય છે, પળમાં કલ્યાણ થાશે રે. બલે૦
કુટુંબ વધ હું તો નહિ કરવાનો, સત્યવાત કહું આજ રે,
બેખ ધરીશું સર્વ બાધ્યો, છોડી દઈ રાજ રે. બલે૦

મરાઠી ચાલની સાખી

મોહન મન વિચાર કરી જુઓ, સુજ પડતી નથી મુજને,
પોકાર પ્યારા કરી કરીને, કહી રહ્યો છું તુજને.
મન દયા ધરો, મારા સંશય હરો. મન૦

(મારા મંદીર પધાર્યા શ્યામ, એ-રાગ)

મારો હાથ ગ્રહીને, નટવર પાર ઉતારો,
મારૂં હૃદય બહુ અકળાય, આદત સહુ ટાળો.

નવ સુજે સંભામની વાત, થાય ચિંતાય, થાય ચિંતાય,
 કુળ વધ કરવામાં મન ધણુ મુજબ. મારો.
 મને કરવું ન સુજે યુદ્ધ, મોહ, શોક થાય, મોહ શોક થાય,
 ગુરુ, પીતામહને ક્રમ કરી હણાય. મારો.
 મારા મનની સર્વે વાત, જાણો ગીરધારી જાણો ગીરધારી,
 કહો કુળને માર કે, લેઉ પ્રભુ, ઉગારી. મારો.
 બોલો બોલો મારા નાથ, દયા દીલ લાવી, દયા દીલ લાવી,
 ક્રમ સાંભળી રહ્યા સૌ વાત, મૈન લગાવી. મારો.
 મારા સંશય ટાળો પૂર્ણ, પ્રેમે બહુ નામી, પ્રેમે બહુ નામી,
 પ્રભુ શરણ પડ્યો હે નાથ ! અંતરયામી. મારો.
 હે પ્રેમીઆત્માના પ્યારા, પૂર્ણાંદ સ્વામી, પૂર્ણાંદ સ્વામી,
 હવે મારી વલે શી થાય, કહું શીર નામિ. મારો.

સાખી

જીવ મારો સુંધાય છે, હથીયાર નવ ઝલાય,
 પ્રાણુ પ્રભુ નિકળી જશે, નક્કી યાદવરાય. ૧
 બોલો બોલો મહા પ્રભુ, ઉત્તર આપો લગાર,
 નમણા થઈ શું સાંભળો, સામું જોઈ મોરાર. ૨
 નકેટા ક્યાં સુધી રહો, હે ગોકુળનાથ,
 ગોપીયોને સતાવતા, તેમ કરો હમ સાથ. ૩
 માખણુચોર, મૂગા રહી, માખણુ ખાધું અપાર,
 પ્રેમીજનના પ્રેમને, જાણતા દીનદયાળ. ૪
 પ્રેમ તારો પલટાઈ ગયો, વા'લા સુંદીરશ્યામ,
 મૂંગા અધ બેસી રહ્યા, રહેતી નથી હરી હામ. ૫

બોલો બોલો બાલુકા, બળવંત બગવોર,
નંદકુંવર નકટા બન્યા, રહે નહીં હવે ધીર. ૬

સંજય ઉવાચ ।

एवमुक्त्वार्जुनःसंख्ये रथोपस्थ उपाविशत् ।

विलज्य सशरं चापं शोकसंविभ्रमानसः ॥૪૭॥

ધૃતરાષ્ટ્રને સંખ્ય કહે છે કે, સંગ્રામમાં અર્જુન એવું
કહી, બાણસહિત ધનુષ નાંખી હૃદને શોકથી વ્યાકુળ થએલો
રથમાં પાછળ બેસી ગયો.

સંખ્ય કહે—

મરાઠી ચાલની સાખી

હે ધૃતરાષ્ટ્ર સાંભળો શાણા, અર્જુન શોકમાં કુખી જામ,
અશ્રુધારા જેના નેત્રાથી ચાલે, શ્વાસ નવ સેવામ,
દુઃખમાં કુખી ગયો, બેભાન થયો. દુઃખ

જાનમાં આવ્યો ત્યારે ગાંડાની માફક, બકવાદ કરે વારેવારે,
અહાહા, શું કરું, શું થશે હવે, આ સંગ્રામ માંહિ અત્યારે,
સમજ નવ પડે, મારમ કંઈ ન જડે. સમજ૦

મતહર

રથસંગ્રામની વચ્ચે, રથમાં બેઠેલો પાર્થ,
શોકચસ્ત બહુ બની, પૂણ્ય અકળામ છે,
અન્યુતને, અર્જુને બણા, ત્યાંતો કાલાવાલા કર્મો,
ઉત્તર ન આપ્યો ત્યારે, અતિશે મુંઝામ છે.

મોહ, શોક કેરા આવેશમાં, આવી પડ્યો જ્યારે,
રથમાંથી કુદી પડી, ધણો ગજરામ છે,
આસ તો રોકાઈ ગયો, નેત્ર તો મીચાઈ ગયાં,
શુદ્ધિમાં આવ્યો ત્યાં આંખે અશ્રુ વહ્યાં જાય છે,
દશા આ નરની જોઈ શુરા સૌ ચક્રીત થયા,
અહાહા, અર્જુન આજે કેમ બદલાય છે,
કેમ આ મુદ્ધ વખતે ઘેલા જેવો બની ગયો,
હાથ હાથ કરે છે ને હૃદયે દુઝાય છે,
રાહુ સુરજને ઘેરે, તેજહીયુ બને જેમ,
તેમ નર શોકથી, નિસ્તેજ બની જાય છે,
જેમ યોગી યોગ કરી, મહાસિદ્ધિના મોહમાં પડી,
તપ કેઈ તેજ તજી, મહા દુઃખી થાય છે,
દુઃખી નર સંગ્રામમાં, સર-ચાપ ફેંકી દેઈ,
અશ્રુધારા વહાવી, હરીશરણ ચાય છે,
તન, મન સોંપી શણું ગયો, ત્યારે ગોપીનાથ,
પ્રભીઆત્મા કેરા પ્યારો, ત્યારે કર સ્હાય છે.

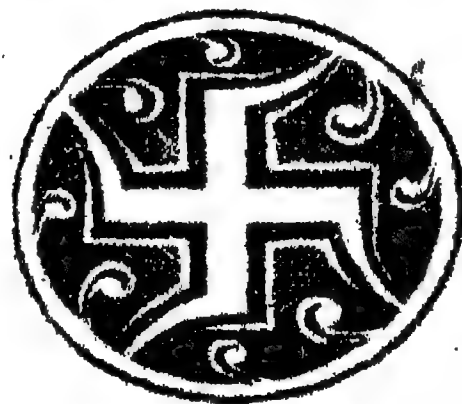
ગીતી

પાશંતું દુઃખ દેખી, વૈકુંઠપતિ શ્રીકૃષ્ણ પ્રજુ જોડ્યા,
તત્વજોષ કરી ત્રિકમ, ધનંજયના અંતરપટ જોડ્યા.

સાખી

અંતરપટ જોડીયા, નર કેરા નાથ,
સાંન્તિરસ પીવડાવતા, હેતે જાણી હાથ. ૧
વિવાદ તને ઉત્પન્ન થયો, મોહશોકથી નર,
આત્મતત્વ જોળખી સર્વે વિપત્તી તર. ૨

કર રાખે કેમ શુરવીર, કરે કાચરની વાત,
 આંખેથી અશ્રુ વહે, લજવે તારી જાત. ૩
 ક્ષત્રિ સામા જોઈ રહ્યા, શું સમજે તું વીર,
 યુદ્ધ કરવા રણે ચઢી, હારી બેઠો કેમ ધીર. ૪
 ધાર્યું ધણીનું થશે, વિચાર મનડા સાથ,
 લોકાપવાદ લાગી જશે, પછી ધસે તું હાથ. ૫
 ધીરજ ધર મનડા વિષે, એમ કહેતા શામ,
 તે સૌ ખીજા અધ્યાયમાં, કહેવાય કથા તમામ. ૬
 શાન્તીરસ પીરસ્યો, પ્રેમેથી ચંદુરામ,
 શ્રોતાજન તે કથા, ખીજા અધ્યાય ગવાય. ૭
 ગાતાં આનંદ ઉપજે, સાંભળે સહુ દુઃખ જાય,
 સત્સ્વરૂપને પામતાં, સત્ માંહી સમાય. ૮
 સતરૂપ આપે થતાં, છુટે સહુ મોહજાળ,
 દેહો છતાં વિદેહી બની, તરી જાય સંસાર. ૯



અધ્યાયનું રહસ્ય.

સંજય ધૃતરાષ્ટ્રને કહે છે કે, પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર પોતે જેના સારથી બન્યા છે, જેનું દાસપણું શ્રીહરી પુરુષોત્તમ અક્ષરાધિપતિએ સ્વીકાર્યું છે, હાથમાં ઘોડાઓની લગામ ઝાલી છે, અને એક હાથમાં ચામુક ધરી રહ્યા છે, પીળાં પીતાંબર અને જરકશી જામો પહેર્યો છે, કાને રતનજડીત કુંડળ ધરી રહ્યા છે, માથે હીરાજડીત સોનાનો મુકુટ પહેર્યો છે, તે સર્વેના મનને આનંદ આપતા સર્વ જગતના સ્વામી, પુરુષોત્તમ, નારાયણ, મહાપ્રભુને અનધ એવા કપીધ્વજ, ચનંજય, પાંડુપુત્ર, અર્જુન કહે છે કે, હે પ્રભુ, હે સચ્ચિદાનંદ, ગરુડધ્વજ મારા રથને બંને સૈન્યના મધ્ય ભાગે લઇ જઈ ઉભો રાખો એટલે મારે શું કરવું તે હું જાણી લઉં, તે વખતે શ્રીકૃષ્ણ મહાપ્રભુ અશ્વોને ચામુક મારતા તે અશ્વોને હાક દેતા, અને રથના ઝાંઝરના ઝણઝણાટના નાદની સાથે રથને બેઠે સૈન્યના મધ્ય ભાગમાં લઇ જઈ ઉભો કર્યો. પછી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અર્જુન પ્રત્યે બોલ્યા કે, હે અર્જુન, તારા કૌરવ સમાજને નિરખ, તારા બહીસોને જો, અને તારે શું કાર્ય કરવાનું છે તેનો વિચાર કરીને ધનુષ્યબાણ હાથમાં ગ્રહીને યુદ્ધ કર.

તે વખતે પાંડુપુત્ર પાર્થ, પ્રેમની સાથે રણક્ષેત્રમાં ચારે દિશાએ જોવા લાગ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો, અને વિચાર કરતાંની સાથે ગજરાધ જઇ, મુંઢની માફક બની જઇ, જેનું અંગ કંપવા લાગ્યું છે એવો અર્જુન, શ્રીકૃષ્ણ મહાપ્રભુને કહેવા લાગ્યો કે, પ્રભુ,

પ્રભુ, આ ગોઝાઈ, નિહિત મહા હાનીકારક, નિયમાં નિય કામ મારાથી નહિ બને. કેમકે ગુરુ, પિતામહ, કાકાઓ, મામાઓ, સાળાઓ, સસરાઓ અને હમારા પુત્ર, પૌત્ર, મિત્ર અને હમારા કુટુંબી કૌરવ બાધઓ છે, તે સર્વેને કતલ કરી રૂધિરની નદીયો વહેવરાવી રાજ ભોગવવું એ મહા અધોર નર્કમાં જવા બરોબર છે.

માટે હે પ્રભુ, તે કામ હું કરવાનો નથી, નથી, ને નથીજ, સાથી કે, સ્વજનને મારી, સુખ ભોગવવું તે કરતાં વનમાં વસી જગત-નિયંતા, જગતપાલક, જગદીશ્વર, જ્યોતિર્મય, જગનાથનું ભજન કરી તેના શરણ થવું તેમાંજ શ્રેષ્ઠ છે. માટે હે પ્રભુ, હે દેવકીનંદન હે દામોદર, હે વાસુદેવ હે ગોવિંદ, કુટુંબીનો વધ થાય એવું નર્કગામી બનવાનું યુદ્ધ હું કદી નહિ કરું તે નહિ કરુંજ. એમ કહી, રથમાંથી નિચે કુદી પડી, ધણી કલ્પાંતની સાથે, જેના નેત્રોમાંથી અશ્રુધારાઓ વહે જાય છે, એવા ધનુર્ધરે હાથમાંથી ગાંડીવ ધનુષ્યને બાણનો બાથો નાખી દેઘ. હાથ જોડી શ્રીહરીને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે, હે પ્રભુ, હું તમારા શરણમાં છું, આ અધોર, અધર્મ રૂપી સંગ્રામમાંથી બચાવી મારા આત્માનું કલ્યાણ થાય તેમ કરો, તમારા વગર મારો ઉદ્ધાર કરવાવાળો જગતમાં કોઈ નથી.

એવી રીતે અર્જુન, મહા મોહમાં કુખી જઈ અતિશય શોકમાં પડી ગયો, તેથી તેને શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુએ શાન્તીરસ, પીરસી, પ્રેમથી ખાંચે અને શુરવીરતાના પાઠો બણાવી મોહ, શોક છોડાવી સાંખ્ય-યોગનો ઉપદેશ કરી, માતાપીતા, અને ગુરુની મહત્તા બતાવી પારથના સંશયોને દુર કરે છે. તે પ્રાચીન કથાનું શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર પુરુષોત્તમ, મહાપ્રભુ વિવેચન કરે છે. તે સાંભળી અર્જુનનો મોહ, શોક દળી

જશે અને પ્રશ્ન કરશે, તેનો ઉત્તર શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર કરશે. તે મહા કથા હવે પછી બીજા અધ્યાયમાં કહેવાશે. તે પ્રેમીઆત્મા સ્વરૂપો, ને પ્રેમીજનો સાંભળી ધણો આનંદ પામશે. માટે જોટલી, ઉત્કંઠા હોય તેટલી ઉત્કંઠાથી આ શ્રી સંગીત ગીતામૃતનું પાન કરી, મનુષ્ય-જન્મ સફળ કરવો તેમાંજ સંપૂર્ણ લાભ છે.

ઇતિશ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા આધારે પ્રેમીઆત્મા, શકરદાસ રચિત શ્રી સંગીત ગીતામૃત અર્જુન વિષાદ યોગોનામ પ્રથમો અધ્યાય.

કવાલી

દેતાહે સખકુ ખુદા, શીકર કરેગા શાને,	
શીકર કરેગા શાને, લગ રે'ના ઈશ ખાને.	દેતા.
પોપણુ પ્રભુ કરત હય, સચરાચર જીવનકો,	
કયા શીકર હય તુજકો, કહ્યા મેરા જો માને.	દેતા.
કાસંટ માંહે કાડા, હવા ઉગ્ગસ નાહી,	
દેતા હૈ અહાર ત્યાંહી, અકળકળા કો જાણે.	દેતા.
સુકા તે કાષ્ટ માંહી, ડોળ જીવન ચુગ્ગરે,	
જળ દે દયાળુ ત્યાંહી, સંભાળ શામ રાખે.	દેતા.
અનજા આકાશે રે'તા, બક્ષે માતંગ મોટા,	
તેના પડયા ન ટોટા, મીઠતા હૈ સખ ટાણે	દેતા.
બાલક જનમતા માંહી, પ્રગટાવે પય સ્થાને,	
કયા શીકર પ્રેમીઆત્મા, ડરતા કયું મસ્ત થાને.	દેતા.

(ખરચા ઘટાડી નાખો રે, એ રાગ.)

ધાયુ' ધણીનું થાશે રે, તુજ ધાયુ' નહી થનાર,	
તુજ ધાયુ' નહિ થનાર, સમજ, સમજ, ગુમાર.	ધાયુ'.

યું જાડી ગયો છું મનમાં, કેમ ગુમાન રાખે તનમાં
 તું વિચારી જોને દલમાં રે, તુંજ ધાયું નહીં થનાર
 સુખ શોધવા માટે કરતો, વિશ્વંભરથી નવ કરતો,
 પર સ્ત્રીમાં લોભાઈ મરતો રે, તુંજ ધાયું નહીં થનાર.
 કરી ઠામ કદી નહિ કરતો, તૃણાના તરવરે ચડતો,
 જઈ નરક કુંડમાં પડતોરે, તુંજ ધાયું નહીં થનાર.
 કાઠી કાળે કમં હીણુ કરતો, કૂડ કપટે સૌને છોતરતો,
 દયા દીલ જરી નહિ ધરતો, તુંજ ધાયું નહીં થનાર,
 મન ધાયું મનમાં રહેશે, કાળ પળમાં ઝડપી લેશે,
 શકરાદાસ, સમજી કે' છે, તુંજ ધાયું નહીં થનાર.

ધાયું.

ધાયું.

ધાયું.

ધાયું.

ધાયું.

(રાગ ઉપરનો)

માઈ માઈ મન કરતો રે, નથી તાઈ તલભાર,
 નથી તાઈ તલભાર, કરી લેને તું વિચાર.
 જે બાગ બંગલા તારા, જે લાગે છે અતી પ્યારા,
 તે તો પડી રહેનારા રે, નથી તાઈ તલભાર.
 કાયા કામળ છે તારી, પળમાં પડી જનારી,
 એક દીન આપ થનારી રે, નથી તાઈ તલભાર.
 છે પ્રાણપ્રિયા જે તારી, તું કરતો મારી મારી,
 સંગે નહિ બળનારી રે, નથી તાઈ તલભાર.
 પુત્ર પરિવાર તારા, તું જાણુજે ગોઝારા,
 તે ખોરી ખોરી બાળનારા રે, નથી તાઈ તલભાર.
 કાંઈ તાઈ નથી લે જાણી, તું સમર પુરુષ પુરાણી,
 શકરાદાસ શીખ માની રે, નથી તાઈ તલભાર.

માઈ.

માઈ.

માઈ.

માઈ.

માઈ.

માઈ.

સત્યે સફળતા, અસત્યે અધમતા ।

આભાર પત્રિકા.

પ્રેમી સહગૃહસ્થો, પૂર્ણ પરમાત્માની કૃપાથી શ્રી સંગીત ગીતામૃત, અધ્યાય ૧ લો છપાવી બહાર પાડ્યો છે, તેમાં ધર્મપ્રેમીયો સહગૃહસ્થોએ અગાઉથી મદદ કરેલી. તેમનો આભાર માનવામાં આવે છે.

૩. ૧૦) બલદાસ શ્રી રામજી પ્રાગજીલાલ, આરંટોડીવારોડ, અમદાવાદ.

૨) વ્યાસ અમથાલાલ જીવતરામ, રંગમગ્ગર, ”

૨) ભાવસાર જીવણલાલ નાથાલાલ, રાયપુર, ”

૨) ભાવસાર ચિંટલદાસ ભોગીલાલ શાહપુર, ”

૫) ભાવસાર પરષોત્તમ નથુદાસ કણુભીયા, વાસણા.

૧) ભાવસાર પાનાચંદ મુળચંદ ”

પહેલા અધ્યાયમાં અર્જુનને મોહશોકમાં પડી સ્વધર્મ ત્યાગી બનુપ્યમાણ નાખી દીધેલાં, તેને સ્વધર્મનો હિપદેશ કરી સદ્બુદ્ધિની પ્રાપ્તિ કરાવી; સત્ એ શું છે, સતનો નાશ નવી માટે શોક કોઈનો કરવો નહિ. એવી રીતે શ્રીકૃષ્ણ મહામણુએ સમજાવી અર્જુનના મનને શાન્ત કરે છે, તે અધ્યાય બીજો, સાંખ્યયોગ નામનો છપાવી સંપૂર્ણનોના સમક્ષ મેલવાની મારી આકાંક્ષા છે તો તે કાર્ય સફળ કરવા, અગાઉ મદદ કરી સત્કાર્યને આગળ વધારશે તે અધ્યાય પહેલાના આદક બની મદદરૂપ બનશે તે સર્વે પ્રેમી આત્મસ્વરૂપોનો પ્રેમપૂર્વક આભાર માનવામાં આવશે. પ્રેમીઆત્મા,

શકરાદાસ પિઆભાઈ ભાવસાર વાસણાવાળા.

૬. આરંટોડીયા, રંગ મગ્ગર-અમદાવાદ.

શ્રી જ્ઞાનમન્દિર શ્રી. પ્રેસમાં શ્રી રાય અમૃતરાયે છાપ્યું.

૬. રાયપુર, વાધેશ્વરની પોળ પાસે-અમદાવાદ.

